

Kastamonu Genç Akademisi

Ümitsizlik öyle bir bataktır ki,
düşersen boğulursun armine sarıl
sımsıkı bak ne olursun!

YIL:1 SAYI:3 OCAK - ŞUBAT - MART
SAYISI

ÖNSÖZ

Sevgili okurlarımız...

Bu sayımızda tamamızı "Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşının Kabulü" olarak işledik ve diğer içeriklerle zenginleştirdik. Öncelikle ocak ayında çıkarmayı planladığımız dergimizi ülkemizin içinde bulunduğu durumdan ötürü bir ay ertelemiş olduk.

Gücünüz ve cesaretiniz hepimiz için bir ilham kaynağı. Lütfen aklımızda ve dualarımızda olduğunuzu bilin.

İyi okumalar dileriz...

**Bu zor zamanın ortasında huzur
bulmanız dileğiyle.**

...

*Kastamonu Genç
Akademi Ekibi*

İÇİNDEKİLER

BENİM PORTRE YAZIM / Tayyar Türk

TOPLUMDA KADININ YERİ / Esra Nur Özbay

QVİ TOLLİS PECCOTA MUNDİ / Sevginur Kırmızıoğlu

*RIZA TEVFİK DÜŞÜNCESİNDE FELSEFİ BİR KAYNAK OLARAK
TASAVVUFİ EDEBİYAT / Yusuf Ferzan Yüksel*

*BİLİMDE MÜSLÜMAN PARADİGMASI MÜMKÜN MÜ? / Ahmet Sani
TOPÇU*

YERDE VE GÖKTE ÖVÜLEN MEHMET AKİF ERSOY'A / Seda ÖDÜBEK

RÖPORTAJ: ERDAL ARSLAN / Yusuf Dalkılıç-Yunus Akyıldız

DEİZM'İN ÇIKMAZLARI / Ahmet Can Kuşoğlu

BANA RAST GELİŞİNE / Birsen ÇAY

BİR MÜFESSİR OLARAK MEHMET ÂKİF ERSOY / Zeynep Ulu

ŞİİR / Bilge Gezer

SÖZLÜ CİNAYET / Denizsu Bakar

SENİ TANIYINCA/Tekin Kırdar

FİLM ANALİZİ: RUANDA OTELİ / Meryem Aran

*12-18 YAŞ ARALIĞINDAKİ SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLARDA
TANIMLANAN TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞUNUN BU
BİREYLERİN GÜNLÜK YAŞAMINA ETKİSİNİN İNCELEMESİ / İnci Akıcı*

ŞİİR/ Hamza AL

KATAR/Burcu Aykuş

“Girmeden
tefrika
bir millete,
düşman
giremez;
toplu vurdukça
yürekler
onu top
sindiremez”
Mehmet Akif Ersoy

1873-1936

MEHMET AKİF ERSOY

Mehmet Âkif Ersoy (Doğum Adı; Mehmet Râğîf, 20 Aralık 1873-27 Aralık 1936), Türk şair, veteriner hekim, öğretmen, vaiz, hafız, Kur'an mütercimi ve siyasetçi. Mehmet Âkif Ersoy, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal marşı olan İstiklâl Marşı'nın yazarıdır. "Vatan Şairi" ve "Milli Şair" ünvanları ile anılır. Şanakkale Destanı, Bülbul, Safahat en önemli eserlerindendir. II. Meşrutiyet döneminden itibaren Sırat-ı Müstakim (daha sonraki adıyla Sebil'ür-Reşad) dergisinin başyazarlığını yapmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında milletvekili olarak I. TBMM'de yer almıştır.

BENİM PORTRE YAZIM

Tayyar TÜRK/ K Psikoloji 3. Sınıf

Saçları Kastamonu kara bürünmüş kadar beyaz, teni biz kadar kavruk, yüzü durmadan bir tebessüm ile sabitlenmiştir Yusuf hoca'nın. Bunu okuyan sende benden bizden birer parça toplamış, bu toprakların motiflerini yüzüne biraz biraz almıştır. Hepimize benzer velhasıl bu topraklara benzer Yusuf hoca. Her gördüğünüzde bu bizden bir adam dedirtecek kadar benzer. Biraz çekik, basık ve yorgun gözleri vardır ama durmadan parlar. Sanki karşınızda 18 yaşında bir çocuk gözleri vardır. Yarım asrı gözlerinde olmasa da yüzündeki kırıkklıklar gizleyemez. Ancak her anlamıyla yarım asra karşı çıkmış bir adamdır Yusuf hoca.

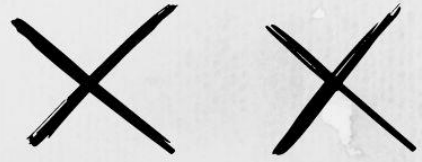
Konuşurken her zaman heyecanlı olur, deri çantasıyla durmadan hızlı hızlı yrr, devinim içindedir. Yüzündeki gülümseme içindeki sıcaklığı dışarı vurur. Belki dünya görüşümüz farklıdır, belki dini görüşümüz yer yer değişir, belki sosyal yaşantımız çok uzaktır ancak Yusuf hoca'da bunların hepsinde öte beni ona çeken bir toprak, bir güven vardır. Nitekim güvenilir bir adamdır Yusuf hoca. Bir hayli zgecidir. Sizi düşündüğünü, sizin için iyi şeyler yaptığını ve sizin iyiliğinin ile mutlu olduğunu bilirsiniz. Modern dünyada en eksik duygular bu ellisine yaklaşmış daha tanışalı ve paylaştığımız şeylerin bu kadar az olmasına rağmen bu kadar sıcak hissettiren adamda vardır.

Nitekim Yusuf hoca, Yusuf Dalkılıç yaşaması gereken bir adamdır. Çünkü o aynı zamanda yaşatmak için yaşayan bir adamdır. Daha yaşamaya doymamıştır. İçinde 40 gencin yaşam sevgisinden fazla sevgi vardır. Gençleri, kendi evlatlarını bence en önemlisi içindeki genci yaşatmak için yaşar. Bu cömert ve yaşam dolu adam, benden gizleyemediği kaygılarını ve sıkıntılarını insanlara hiç yansıtmaz. Onu tanımlarken dertli veya sıkıntıda bir adam diyemezsiniz. Çünkü her zaman sizin sıkıntılarınız ve dertlerinizi sorar. Ben hiç sormasam da elbet geceleri dertlerini uzun uzun düşünerek czmştir. Yaşa Yusuf hocam. Kendine dair her bir parçayla uzun ömürlerin olsun. Yaşa ve yaşatmaya devam et.

TOPLUM DA KADININ YERİ

esra nur özbay

Hava
geldigi
gibi,
rüzgar
estigi
gibi,
kadın da
oldugu
gibi

TOPLUMDA KADININ YERİ

İnsan hakları, bireylerin sadece insan oldukları için sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerdir. İnsan hakları, din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların hakkıdır. Böyle bir durumda insan hakları da kadın haklarını içerisinde bulundurduğundan birbirinden ayrı düşünülemez. Kadın hakları: Kadınlarla erkeklerin ekonomik siyasal ve yasal olarak eşit haklara sahip olmasına denir. Fakat çoğu zaman erkeklerin haklarını koruyan yasalar kadınlara gelince görmezden gelinir. Burada her ne kadar kadınlardan söz etsek de erkeklerden bahsederken de "çoğu zaman" diyoruz çünkü erkekleri de her zaman koruyamıyor bu yasalar. İşin içerisinde toplum baskısı, zayıf olanın ezilmesi, hile, ayrımcılık gibi türlü kavramlar karışınca iş iyice çığrından çıkıyor. Kontrol edilemez bir hâl alıyor.

Kadınların en başta birey olarak kimseye ihtiyaç duymadan kendi ayakları üstünde durabilmeleri, duygu ve düşüncelerini çekinmeden söyleyebilmeleri, kimseden korkmadan yaşayabilmeleri en büyük isteğimizdir. Bunun önünde de toplum gibi kocaman bir engel vardır. Toplum bazı görevleri sadece kadının omuzlarına yükler ama bunlar kadınlar kadar erkeklerin de yapması gereken görevlerdir. Kadın çocuğa bakar, evde temizlik yapar, erkeğe güzel görünmesi gerekir, sosyal hayatta var olmamalıdır, işte çalışamaz... Bir kadın bu ifadelere karşı çıktığı zaman ise alacağı tepki toplumdan dışlanmasına hatta şiddete kadar gidebiliyor. Kısacası burada kadın ne eğitim hakkına ne yaşama hakkına ne de düşünce özgürlüğü hakkına ulaşabiliyor. Bu konuda Mary Wollstonecraft, Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi adlı eserinde "Kadının ilk arzusu saygı görmek olmalı, tüm mutluluğunu kendisi gibi zaafı olan başka bir varlığa bağlamamalıdır." der. Kadınlar öncelikle toplum içerisinde kendilerine yer edinebilmelidir. Kendisine saygı göstermeli, değer vermeli ve saygı göstermeyen, hiçe sayan kişilerle ilişki kurmamalıdır. Mutluluğunu kendisinden başka kimsede aramamalıdır. Kadınların bu kötü düzen içerisinde başka bireylere ihtiyaç duymadan yaşayabilmeleri için ise en başta temel hak olan eğitime ihtiyacı vardır.

Günümüzde her ne kadar dünya çok gelişti, düşünce yapısı değişti denilse de insanların en temel haklarından biri olan eğitim hakkından mahrum milyonlarca kız çocuğu var. Türkiye’de kız çocuklarının okutulma oranı son zamanlarda yükselse de yapılan araştırmalar 42 milyon kadın içerisinde 3 milyonunun okuma yazma bilmediğini gösteriyor. Dünya geneline bakıldığında ise oranlar farklı olsa da söyleyeceklerimiz yine aynı. Kadınlar ancak almaları gereken eğitimi aldığı takdirde toplumda kendilerine bir yer bulabilirler. Kimse tarafından dışlanmadan, zorbalığa uğramadan, mutlu, güvenilir ve kendilerine saygı duyulan bir yaşama sahip olmaları için eğitim almaları ve kendilerini geliştirmeleri gerekir. Kadınlar eğitim yoluyla erkeklerle denk seviyeye gelecek şekilde yetiştirilmezse toplumda ahlakın ve bilginin yayılmasında pürüzler çıkar. Bu da düzenin bozulmasına yol açar. Yine aynı isimli eserinde M. Wollstonecraft insanlar arasında ne denli eşitlik olursa, toplumda o kadar mutluluk ve erdemin hüküm süreceğinden bahseder.

Bir diğer hak işkence ve kötü muamele yasağı: Şiddet uygulandığı canlıya hem fiziksel hem psikolojik açıdan ciddi hasarlar verir ve hiçbir canlıya uygulanmaması gerekir. Aynı zamanda bir canlının gururunu en çok kıran unsurdur. Kendisine olan sevgisi ve saygısını kaybetmesine yol açar. Kadına yönelik şiddet günümüzde oldukça artmıştır ve bunun temelinde kadına değer verilmemesi bulunmaktadır. Kültürel bakımdan erkeklerin egemen olduğu toplumlarda şiddet oranının arttığı görülür. Bunun bir diğer anlamı ise kadınların en çok karşı cins tarafından şiddet gördüğüdür. Şiddetin bazı zamanlar ilerleyip cinayete dönüştüğü anlar da maalesef yaşanmaktadır. Araştırmalar sonucunda kadın cinayet kurbanlarının %70’inin eşleri ya da sevgilileri tarafından öldürüldüğü görülüyor.

Şiddet sadece fiziksel değildir. Bir çeşidi olan psikolojik şiddet de oldukça ağır travmalar yaşatır. Psikolojik şiddet, duygusal güç veya ihtiyaçlar karşısındakini kontrol etmek, denetlemek, küçük düşürmek, aşağılamak, cezalandırmak amacıyla şiddet aracı olarak kullanılır. Bağırma, aşağılama, küfür etme, karşısındakinin her türlü hareketlerine karışma, sürekli olarak eleştirme psikolojik şiddete yol açan kavramlardır. Kişide ağır ve kalıcı etkilere yol açabilir. Bu şiddet çeşidi de kadınların ailede, okulda, iş yerinde veya sosyal yaşantısında oldukça fazla maruz kaldığı bir şiddet çeşididir. Önüne geçilmesi için ise kadının kendi değerinin farkına varması ve mutlu olmadığı yerden uzaklaşmayı bilmesi gerekir.

Tüm insanlık tarafından kadınlar, hayranlık uyandıran süslü ifadelerle anılmak yerine onları kendilerine yetebilen bireyler olarak görüldüğü zaman çok daha iyi yerlere toplum olarak gelmiş olacağız.

Esra Nur ÖZBAY

QVİ TOLLİS PECCOTA MUNDİ

Morarmış tırnaklarımın
Etlerine yapışmış
Toprağın
Anlamını bilmelisin
Kaderciliğim
Yıldızların bittiği
Yerde başlar
Kağşayarak tanık
Oldu buna da seyyar
Satıcının taburesinde kurtlar
Belki bu seyreltilmiş
Unutkanlığım arasına
Pusmuş çaşıt eşrafı
Beni,beni bir çarşıya götürdü
Böylelikle
Çerçilerin toplantısını
Kaçırdım, topladım tüm
Kalıtımsal bozukluğumu
Aynada Doğu göründü
Bundan böyle gözlerimin
Doğu'dur itikafta mezhebi
Bu da bilmelisin:
Bezzaz efendiye ne kadar
Israr ettiğimi
Şu dinimin anatomisini
Bulduğum beze
Bir yama koyuversin diye
Muhayyelimde canlandı şimdi
Bir füze şakıyışında
Kaybettiğim bedeni
Havsalam boşaltılmış
Mumya gibidir demeyi
Unutmuşum
Hiç değilse bunu koy
Ateşin gümrak bakışlarıyla
Görklü kefenimin içine

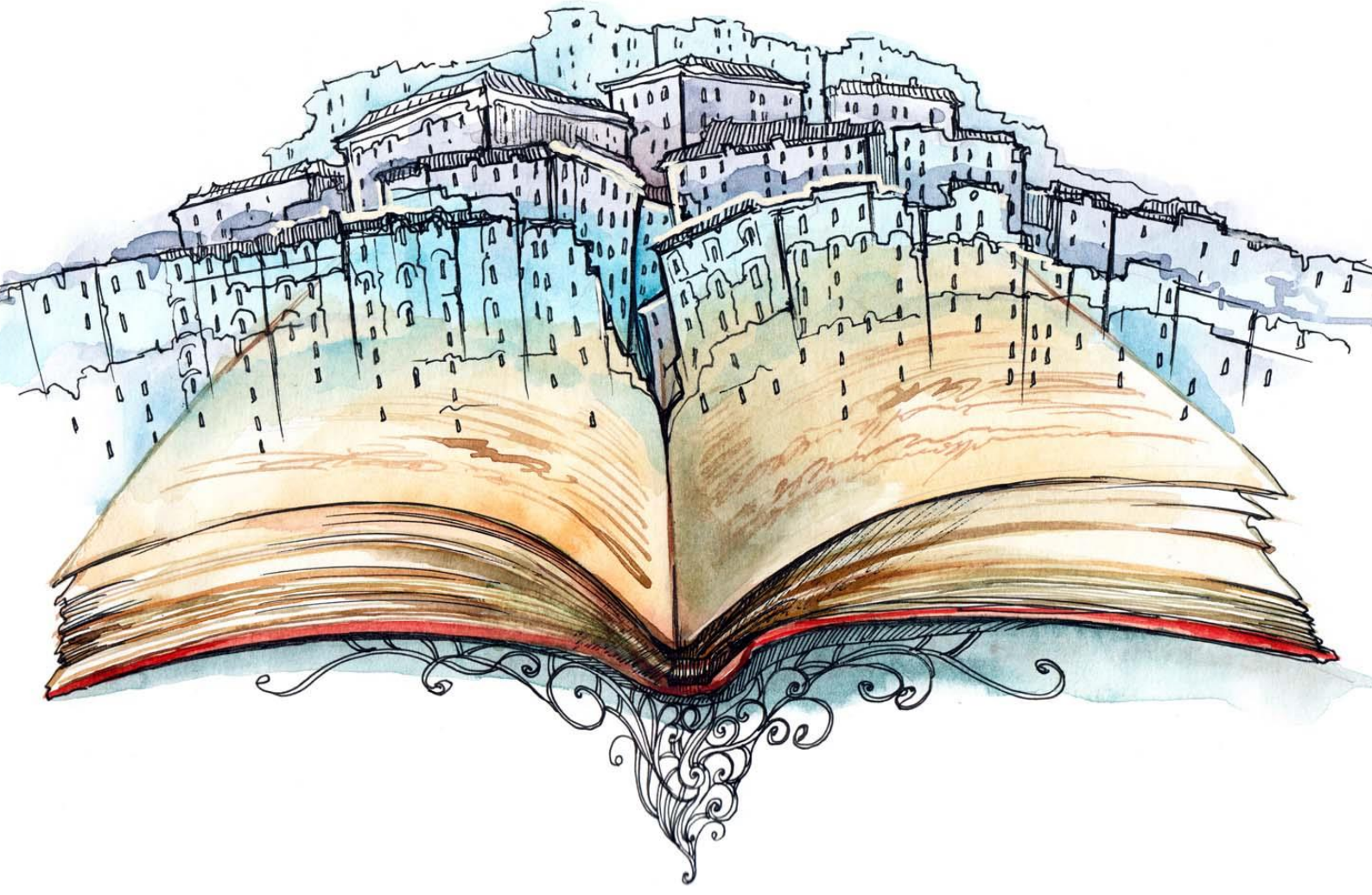
Sevginur Kırmızıoğlu

Rıza Tevfik Düşüncesinde Felsefî Bir Kaynak Olarak Tasavvufî Edebiyat

Yusuf Ferzan Yüksel

29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Yüksek Lisans Öğrencisi

Rıza Tevfik Düşüncesinde Felsefî Bir Kaynak Olarak Tasavvufî Edebiyat

Yusuf Ferzan Yüksel / 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Giriş

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş döneminin en özgün düşünürlerinden biri olan Rıza Tevfik, çağdaş Türk düşüncesinde; estetik ve sanat felsefesi, şiir-felsefe ilişkisi, tasavvuf-felsefe ilişkisi, halk ve divan edebiyatlarının felsefî içerikleri gibi konularda gerçekleştirdiği öncü çalışmalarla öne çıkan bir şahsiyettir. Batı felsefesine vukûfiyet ile yerli edebiyata yönelik tutkulu bir merakı birleştirmiş olması, onun –malumat bakımından bir kısmı artık aşılmış olsa da- bugün bile ilham verici olan pek çok çalışma ortaya koymasına imkân vermiştir. Bu yazıda öncelikle Tevfik'in özellikle tasavvufî edebiyatı felsefî bir gözle okuma girişiminin mahiyetine ve hedeflerine işaret edilecektir. Ardından tasavvuf mirasını bir felsefe kaynağı olarak ele almanın kendine has zorluklarından ve Tevfik'in buna dair önerilerinden bahsedilecektir. Son olarak da onun bu girişiminin ürünlerinden bir örneğin daha somut olarak görülebilmesi için, Batı felsefesi ile mukayese ettiği sufiler ve eserlerine dair tahlillerinden öne çıkan bir örnek olarak Nakşî-i Akkirmânî'nin bir gazeli üzerine yaptığı tetkik sunulmaya çalışılacaktır.

2. Rıza Tevfik'in Tasavvuf Edebiyatına Yönelik Felsefî İlginin Mahiyeti ve Hedefleri

Tevfik, en meşhur tasavvuf klasiklerinden biri olan Gülşen-i Râz üzerine makalelerinin Peyam'da yayımlanmasının üzerinden çeyrek asır geçtikten sonra Şebüsterî'nin tasavvufî görüşleri üzerine yazdığı bir makalede, o zamanlar tasavvuf edebiyatına dair giriştiği incelemelerle neyi hedeflediğinden bahseder:

“O esnada felsefe tarihinin şark alemnetaaluku olan kısmında, tasavvuf ile scolastique yani medrese felsefesi sahalarında deruhte etmiş olduğum tetkîkâtı şevk ile takip ediyordum. (...) Asıl merak ettiğim cihet, tasavvufun başlıca sermayesini teşkil eden umumi akidelerin (doktrine) ve felsefî düşüncelerin en eski kaynaklarını bulmak ve Avrupalıların mysticismeoriental dedikleri bu şâirâne felsefeyi yirminci asrın akıllara hayret veren keşfiyâtı ve en sağlam akidelerimizi sarsan istidlâlâtı ile karşılaştırıp ona göre ve ondan sonra katiyen bir kıymet biçmekti. Herhalde istediğimi yaptım.”

Tevfik'in bu sözlerinden onun mesaisinin karakteristik özellikleri olarak iki husus öne çıkmaktadır. Birincisi, felsefe tarihini tamamıyla Avrupa merkezci okumaya yönelik yerleşik tavırdan çok uzak olması; dahası, doğunun felsefî mirasının nerede bulunabileceği hususunda -çoğu zaman ilk elde üzerleri çizilen- tasavvuf mirası ve medrese fikriyatının kıymetli kaynaklar olduklarının üst düzeyde farkında olmasıdır. İkincisi ise, bu literatürleri felsefî olarak tahlil ederken, onlardaki görüşlerin kaynaklarına inmeye yönelik özel bir şevk sahibi olması. Nitekim sadece Gülşen-i Râz üzerine yazdıklarında değil, tekke ve halk edebiyatına ait başka eserler üzerine yazdığı makalelerinin pek çoğunda, tasavvuf düşüncesine -ona göre- İshrâkî felsefeden, Yeni-Platonculuktan ve Hint felsefesinden gelmiş olan düşünceleri tespit etmeye -bu tespitlerin bir kısmı pek tartışmalı olarak- fazlasıyla yer ayırdığı görülür.¹

¹Rıza Tevfik Bölükbaşı, “Mahmûd Şebüsterî'nin Tasavvufî Görüşleri”, *Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 127.

Tevfik, vefatından birkaç yıl önce kaleme aldığı başka bir makalesinde de, gençliğinden beri halk edebiyatıyla ilgili şiirler toplamasının arkasındaki amaca işaret eder. Çoklarını onun "böyle eski ve kıymetsiz şeylerle uğraşp ömür tüketmekte" olduğuna hayret ettiğini, hâlbuki kendisinin bu "eskicilikte" kendince alakalı bir yön gördüğünü ifade eder. Buna göre o, bu tetkikleri sayesinde öncelikle bizi "bugünkü muhitimize kendimizi her vechile uydurmaktan" alıkoyan "kurûn-ı vustâdan kalma bir takım acayip fikirler ve itikadlar"ı tespit etmektedir. Öte yandan, "eski muharrirlerimizin 'irfan' dedikleri 'mânevî sermayenin' -ma'lumat nev'inden olan aslı" dediği, "asırlardan beri kazanabilmiş olduğumuz dinî ve felsefî ve edebî servetimiz"in ortaya çıkmasına gayret etmektedir. Tevfik, "uzun bir zaman ve tecrübe sayesinde kazanılmış olan bu şeyler"in, "bir millette kültürün erişebilmiş olduğu seviyeyi gösterir" olduklarından dolayı önemli şeyler olduklarını isabetle tespit eder.²

Kendisinin yaptığı eskicilik gereği gerçekten de bir sürü değersiz lafla da karşılaştığını teslim eden Tevfik, yine de keşfettiği bazı eserlerin "*felsefe tarihi için çok mühim vesikalar ayarında*" olduklarını "*ve aslen Yunan'dan yahut Hind'den yapılmış bazı felsefî fikirlerin ve mistik akidelerin bu memlekette halkın ruhuna ne derecelere kadar nüfuz etmiş ve ne kadar geniş sahada kök salmış olduğunu pek açık*" gösterdiklerini ifade eder. Tevfik bu keşiflerinden bazılarının "*yalnız başına bir mesele halledecek kadar değerli*" vesikalar olduğunu belirtir.³

Rıza Tevfik'in edebiyata dair felsefî ilgisinin pedagojik bir yönünün de bulunduğu söylenebilir. Onun Rehber-i İttihad Mektebi'ndeki felsefe derslerinde özgün bir yöntem takip ettiği anlaşılmaktadır. Buna göre o, felsefî meseleleri talebelerine "bazı güzel misallerle şerh etmek için" İslam-Osmanlı edebî ve entelektüel tarihine başvurmaktadır. Ayrıca onun gerek klasik divan ve halk edebiyatından gerekse çağdaş Türk şiirinden dile getirdiği numuneleri felsefî bir tahlile tabi tutarak, içerdikleri görüşler ile ana akım Batı felsefesi tarihinden tanınan görüşlerle aralarında irtibatlar kurmaya matuf gayreti, kültürlerarası felsefe çalışmalarının özellikle ülkemizdeki öncü girişimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.⁴Böylece Rıza Tevfik, edebî ve felsefî geleneğimizin yeniden üretilmesi sorunu bağlamında öncü girişimlerden biri olarak, klasik İslam/Osmanlı edebiyatını tasavvufî düşünce kalıplarının yanı sıra Batı felsefesi geleneğinin kavramlarıyla da bir okumaya tabi tutmuş olmaktadır.⁵

Rıza Tevfik'in Doğu-Batı mukayesesini ekseninde ilerleyen felsefî edebiyat tahlillerini Batı felsefesi ile yüzleşme çabaları ile öne çıkan II. Meşrutiyet devri bağlamında düşünmek de önemlidir. Bu dönemde tasavvufun üst düzey felsefî dili olan vahdet-i vücud düşüncesi bazı düşünürler tarafından bir imkan alanı olarak görülmüştür.⁶ Vahdet-i vücud düşüncesinin Batı felsefesinin kavramları ve sınıflandırmaları bakımından nereye oturduğunu tespit etmeye yönelik ilk girişimleri gerçekleştirmeleri bakımından; bu dönemde Rıza Tevfik ve bazı

²İd., "Sun'ullah Gaybî Baba'nın Kıymetli Bir Manzumesi", *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 338.

³Bölükbaşı, "Sun'ullah Gaybî Baba'nın Kıymetli Bir Manzumesi", 339.

⁴Ali Utku – Kemal Kahramanoğlu, "Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması", *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 28.

⁵Utku – Kahramanoğlu, "Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması", 38.

⁶Modernleşme olgusu ile, vahdet-i vücud düşüncesini temel alan güncellenmiş bir sistem ile yüzleşmeye yönelik önemli bir girişim olarak bkz. Hersekli Arif Hikmet, "Levâiyu'l-Hikem", *Makâleler*, ed. Rıdvan Özding (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2018) ve yazarın aynı derlemedeki diğer makaleleri.

çağdaşları arasında panteizm, monizm, ittihadîyye, hululîyye gibi kavram tercihlerinin tartışmaya konu olmasını da son derece doğal karşılamak gerekir.⁷⁸

Tevfik, Gülşen-i Râz'a dair Peyam'da yayımlanan makalelerine katkı sunma maksadıyla gönderdiği mektup yayımlanan Tâhirü'l-Mevlevî'ye yönelik cevap yazısında, tasavvuf felsefesine (hikmet-i sufiyye) dair detaylı bir kitap yazmaya karar verdiğini ve planını da hazırladığını söylemektedir. Ne yazık ki Tevfik'in bu gün elimizde bulunan eserleri arasında böyle bir eser bulunmaz. Başlanamamış yahut tamamlanamamış olmalıdır.⁹

Rıza Tevfik'in, zamanının entelektüellerinin önemli bir kesiminin dümeni bütünüyle Batı cenahına kırdıkları bir dönemde, klasik mirastan vazgeçmemesi, hatta kimi örnekler üzerinden tasavvufî mirası Batı karşısında bir alternatif olarak hatta yer yer ondan üstün gören tavrı önemlidir. Onun okuma biçimi, tasavvufî mirasın, üstelik de edebî eserler üzerinden, düşünceye ne tür imkânlar sunabileceğini göstermesi bakımından ufuk açıcıdır.¹⁰

3. Tasavvufî Edebiyatı Bir Felsefe Kaynağı Olarak Ele Almanın Zorlukları

Başlıkta ifade edilen girişimin, bir kısmı din-felsefe ilişkisi kapsamına, bir kısmı edebiyat/şiiir-felsefe ilişkisi kapsamına giren, bir kısmı da tasavvufun kendine has yapısından kaynaklanan zorlukları vardır. Aşağıda bu zorluklardan öne çıkanlara kısaca değinilecek ve Tevfik'in bunlara çözüm önerilerinden bahsedilecektir.

a. Tasavvufta “Kıyl-ü Kâl”in Değil “Vecd-ü Hâl”in Esas Olması

Rıza Tevfik bu zorluğa, Gülşen-i Râz'ın başlarında Şebüsterî'nin aynı güçlükten bahsettiği yerleri şerh etmesi ilgisiyle değinir.¹¹ Ancak onun bu bahse dair daha geniş açıklamalarını, daha önce müstakil olarak bu mevzuya ayırdığı “*Tasavvufta Kıyl ü Kâl ve Vecd ü Hâl*” adlı makalesinden takip etmek mümkündür. Tevfik burada tasavvufu “*başlı başına bir hikmet-i şâmile*” yani kapsamlı bir felsefe olarak niteler. Öyle ki onun kapsamında mutlak varlık, enfüsî ve âfâkîkâinât, insanın hakikati ve haysiyeti gibi anlaşılması güç meseleler bulunur.¹² Ne var ki bütün bu meselelere dair yazılıp söylenenler tasavvufun malumat kısmını teşkil eder. İnsan ise “*yalnız ilim ile sûfî olamaz, bir de ‘hâl’ lazımdır.*” Bu hâl, ruhun aslî kaynağına aşkla çekilmesinden kaynaklanan olağanüstü bir zevktir ki dile getirilemez. Ancak o neş’eyi duyanların ilham ile söyledikleri üzerinde düşünülüp nasiplenmeye çalışılabilir.

⁷⁸Muammer Cengiz, “Rıza Tevfik'in “Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye”si Üzerine Bazı Dikkatler”, *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 58.

⁸Elmalılı, Tahirü'l-Mevlevî vb. dönemin önde gelen ilim ve irfan erbabının dâhil olduğu bu tartışmalardan örnekler için bkz. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (ed.), *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye*, Osmanlı Felsefe Çalışmaları (Çizgi Kitabevi, 2019), 135–164.

⁹Rıza Tevfik Bölükbaşı, “Tâhirü'l-Mevlevî Beyefendi'ye”, *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 144.

¹⁰Cengiz, “Rıza Tevfik'in “Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye”si Üzerine Bazı Dikkatler”, 76–77.

¹¹Rıza Tevfik Bölükbaşı, “Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye -III-”, *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019).

¹²Tasavvufun bir “hikmet-i şâmile” olarak nitelendiğini, içeriğinin yine buradaki gibi anlatıldığını ve temel doktrini olarak vahdet-i vücudun açıklandığını Tevfik'in başka makalelerinde de görmek mümkündür. Örneğin, id., “Bizim Gidişimiz”, *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 191.

Bununla beraber, tasavvufun bir de münhasıran ilmî bir kısmı vardır. Bu kısım, şeylerin hakikatlerine dair düşünen zihinde ilk olarak meydana gelen çeşitli meseleleri bir araya getirir. Bu kısım tasavvufun “*asıl cihet-i hikmetidir*” ve layıkıyla bahis mevzuu olabilir. Nitekim İbnü'l-Arabî, Mevlânâ, Şebüsterî, Attâr, Molla Câmî ve daha nice tasavvuf büyükleri gerek manzum gerekse mensur eserlerle tasavvuf hikmetinin ince ve kapalı noktalarını usulünce açıklamaya çalışmışlardır. Tasavvufta bu çabanın karşılık geldiği bir yön bulunmasaydı bu zatların kendi yollarına dair giriştikleri bu gayret anlamsız olurdu.¹³

Nitekim Tefvîk bu orta yolu başka bir makalesinde daha şöyle ifade etmiştir:

*“Tasavvufu, bir felsefe sistemi olmak üzere telakki eylemek bütün mânâsıyla mahiyet-i tasavvufu şâmil bir nazar-ı sahih olamaz; fakat herhalde tasavvufun esasında muntazam ve müretteb, hattâ –kendince pek mükemmel- bir felsefe vardır. Yalnız bu nokta-i nazardan bakılır da tarih-i felsefe-i ezminde ona bir yer göstermek, bir isim takmak icap ederse anlaşılır (...) ki vahdet-i vücud (Pantheisme) felsefesidir ve siyâk-ı nazar (manière de voir) itibarıyla da 'Ideliste' yani Hayâliyyûn mesleğidir.”*¹⁴

b. Tasavvufun Özellikle Marifetullah Bahsinde Akıl-Mantık-Felsefe Karşıtı Tutumu

Rıza Tefvîk'in de Gülşen-i Raz şerhinin başlarında düşünmenin mahiyetiyle ilgili beytin kapsamında ifade ettiği üzere, mantık ile yani akıllı rehber edinmekle mutlak hakikate erişilemeyeceği tasavvufta genel kabul görmüş bir düşüncedir. Filozoflar ve sâir ilim adamları ile sufiler arasında uzun ve önemli tartışmalara meydan açmış bu bahis, bilgi kaynaklarının neler olduğu ve özellikle kesin bilgiye bunlardan hangisiyle erişilebileceğine dairdir. Akıl, duyar ve ilham (sezgi, vahiy ve nakil de bu kapsamda olmak üzere) şeklinde sıralanabilecek seçenekler içinde, sufilerin tercihi açık biçimde ilhamdan yanadır. Ne var ki hem "akıl taraftarı" olan "akliyyûn (lesrationalistes) hem de "his taraftarı" olan hissiyyûn (lessensualistes) "ilhamı (le inspiration)" ihmal eder, kabul etmezler. Bunlar herkese her vakit ilham gelmediğini, dolayısıyla ilhamın "umumi ve müşterek bir vasıta" sayılamayacağını söylerler. Rıza Tefvîk buna karşı sufilerin hakikatin yalnız ilham ile vicdanda inkişaf edebileceği iddiasında sabit-kadem kaldıklarını, meşhur sûfî şairlerden Feyz-i Hindî'nin şu beytini zikrederek açıklar:

"Der keşf-i hakâyıksebak-âmûz-ı zamîrim

Tertîb-i delîl-i hukemârâneşinâstîm"

"Ya'nî, "Biz hakâyıkkeşf etmek hususunda gönülden ders öğrenmişizdir. Hukemânın delil tertip etmek hususunu bilmiyoruz" demektir ki mantığın temel taşı teşkil eden kıyasın (syllogisme) keşf-i hakîkattekat'iyyen dahilî ve yardımcı olamaz. Biz mantık falan tanımıyoruz takdirindedir."

¹³İd., "Tasavvufta Kıyıl ü Kâl ve Vecd ü Hâl", *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 164–165.

¹⁴İd., "İnsanın Uluvv-i Şânı", *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 87.

Tevfik bunun ardından Şebüsterî'nin birçok ilme âşinâ olduğu gibi mantığı da pek âlâ bildiğini, fakat mantıkla "hakâyık-ı müte'âliye"ye (veritestranscendentales) erişilemeyeceğini iddia ettiğini ifade eder.¹⁵ İşte bu son nokta, ilgili zorluğun çözümüne dair önemli bir ipucu barındırmaktadır, zira sufilerin mantığı, dolayısıyla aklı, felsefeyi külliyyen reddetmediklerini, yalnızca onları en yüce hakikat olan Tanrı bilgisine erişmede yetersiz gördüklerini belirtir. Tevfik'in aşağıdaki ifadesinin başındaki "marifet-i Hakk bahsinde" kaydı da aynı noktayı gözler önüne serer:

*"Sûfiyyema'rifet-i Hakk bahsinde mantığın delâletine kat'anhâcet görmezler ve o nev' ulûma zerre kadar ehemmiyet vermezler."*¹⁶

Tevfik sufilerin kendi maksatları olan marifetullah hususunda istidlâlî felsefenin yöntemi olan mantığa neden itibar etmediklerini de açıklar. Buna göre sûfîler bütün var olanların tek bir mutlak varlığın sayısız tecellilerinden ibaret gördükleri için, marifet de o Hakk olan mutlak varlığın cemâlini görebilmek için örtüyü kaldırmakla, yani *"her şeyin zahirinden bâtınına, görünüşünden hakikatine, sûretinden mâhiyetine ve "Ayn-ı Sâbite"sine (entitéimmuable) nüfûz-ı nazar"* etmekle olur. Bu kâbiliyyet ise mantıkla tahsîl olunamaz.¹⁷

Böylece mutlak varlığı görebilmenin başka türlü bir göz istediğini söyleyerek felsefî metoda uzak duran sufilerin, aynı şekilde duyulara da bu bahiste itibar etmemeleri doğal olmuştur. Zira onlar duyularla idrak edilen maddi ve duyusal şeylere esasen gerçek varlık tanımazlar. Onlar olsa olsa gölge varlıklardır. Bundan dolayı yine ma'rifet-i Hakk bahsinde olmak üzere onlar duyulara da itibar etmez, yalnızca üçüncü vasıta olan keşf-i zamîre (révélation de la conscience) sıkı sıkıya bağlanırlar.¹⁸ Tevfik tasavvuf yolunda mantık ve istidlâlî taklid ve uzun hatta çıkmaz yol olarak görülüp tahkîkinma'nevîkeşfte olduğunu ilgili beyitler bağlamında daha uzunca açıklamaktadır.¹⁹

Tevfik yine başka bir makalesinde, hikmet-i sûfiyyenin hakikat bahsinde akla sınırlılığından ve yetersiz gelmesinden dolayı, duyulara da yanıltıcılıklarından dolayı itimad etmediklerini, yalnızca "gönlün sıdk-ı ilhâmâtına" inandığını belirtir. Sufilerin bu yönteme keşf-i zamîr ve usûl-i tahkik dediklerini söyledikten sonra, bu yöntem ile Platon'un yöntemi arasında bir fark bulunduğu dikkat çeker. Buna göre her ne kadar Platon da duyuların şahitliğinde şüphe etse de, o aklın delâletine kesin olarak itimat etmektedir.²⁰

¹⁵Bölükbaşı, "Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye -III-", 100–101.

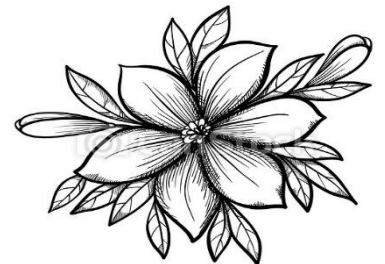
¹⁶İd., "Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye -IV-", *Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 107.

¹⁷Bölükbaşı, "Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye -IV-", 108.

¹⁸Bölükbaşı, "Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye -IV-", 109.

¹⁹Bölükbaşı, "Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye -IV-", 110–111.

²⁰Bölükbaşı, "Tasavvufta Kıyl ü Kâl ve Vecd ü Hâl", 165–166.

c. Tasavvufî Edebiyatın Çoğunluğunu Şiir Formunda Olmasından Kaynaklı Zorluklar

Rıza Tevfik'in çoğunluğu tasavvufî karakterde olan pek çok edebî eseri felsefî bir gözle tahlil etmesi, hem tasavvufî hikmetin felsefî değerini, hem de felsefenin şiirsel söylem içinden dile getirilişini mesele kılma yönünde son derece özgün bir girişimdir.²¹ Bilindiği üzere Platon'dan beri hâkim olmuş bir tavır uyarınca, şiir hatta genel olarak sanat hakkında özellikle de felsefî açıdan yani – özellikle de klasik felsefede- hakikate erişme amacı bakımından olumsuz bir bakış söz konusu olmuştur. Genel olarak Aristocu tarzda bir felsefeyi benimseyen Müslüman Meşşâî filozoflar da şiiri kesin bilgi veren burhani yöntemin dışında, daha ziyade duyguları harekete geçiren bir ifade tarzı olarak görmüşlerdir. Felsefe tarihinde böyle bir genel temayül söz konusu olmuşken, “Bizde tasavvuf felsefe olduğu kadar da şiirdir”²² diyen, bununla da kalmayıp, “Ben öteden beri iddia ederdim ki tasavvuftan ziyade şiire elverişli bir felsefe yoktur”²³ diyen Rıza Tevfik'in, hem bu ifadelerini hem de tasavvuf şiirini felsefî olarak ele alma tarzındaki genel mesaisini meşrulaştıracak biçimde, en temelde şiir-felsefe ilişkisine dair hesabı verilebilir bir kavrayış sahibi olması beklenir. Gerçekten de onun makalelerinde birkaç yerde böyle bir kavrayışı ortaya koyduğuna şahitlik edilir. Aşağıda alıntılacağım kısım, onun felsefe, şiir, metafizik, estetik tecrübe ve dinî tecrübe ilişkisine dair çok önemli bir yaklaşımını yansıtmaktadır:

“(…) ben zann ederim ki felsefe, en yüksek tabakât-ı mücerredeye varınca –ma'nâ-yı sahihi ile- ilmin hudûd-ı salâhiyetini aşar, hattâmücerredât-ı fikriyye şekliyle beraber kıvâmını da büsbütün zâyî' edince –duman gibi- perişan ve muzmahil olur; ve o hâlde kayd-ı güftâra giremez, ele avuca sığar bir fikir kalmaz. Binâenaleyh ilim tahakkuk edemez. Ma'mâfih her ân ve her dakika vücudunu istiş'ârdan ve “Ben varım!..” diye nidâ etmekten fâriğ olmayan vicdânın olanca kâbiliyyet-i ilim ve idrâki fevkinde bir varlığa îmânımız o hâlde artar, eksilmez. O zaman, fikir tamâmen muzmahil olur, fakat yalnız “hiss-i samîmî”nin (sensintime) şehâdeti hâkim olarak kalır. O vakit insan düşünmez, düşünemez! Duyar, samîmiyyen duyar ki bu kâ'inât “hiç” değildir. Bir şey vardır. İşte bu his en ulvî ma'nâsiyleşi'rin menba'-ı ilhâmıdır. Bizi kâ'inâta bağlayan ve kudret-i fâtıra ile samîmiyen ve dâ'imiyentemâsda bulunduran en kavî râbîta odur. Bu duyguyu ma'kulâtsûretinde tercüme edebilirsiniz mâba'de't-tabî'yyât meselelerine vücûd vermiş olursunuz ki, onların her biri birer “muammâ-yı muğlak”dır (enigme inextricable). Yalnız hissî bir sûret verirsiniz “şi'r” (poésie) olur. Şu takdirce felsefe-i mâba'de't-tabî'yye de, şi'r de aynı menba'dan feyz-i ilhâm alır ve mevcûdât-ı mümkineden büsbütün kat'-ı âlâka edecek kadar tecerrüd ederse felsefe ile şi'r arasında fark kalmaz demektir.”²⁴

Böylece Rıza Tevfik “Bir mertebeye varınca sanat ile felsefe birleşiyor, hattâ zevk-i bedînin en yüksek derecesini “hiss-i dinî”den fark etmek mümkün olmuyor”²⁵ kanaatini açıkça ifade eder. Böylece o, tasavvufî eserlerin, şiir bile olsalar, geride zikredildiği üzere içerdikleri görüşler bakımından felsefî incelemeye tâbi tutulabilecekleri mülâhazasına ilâveten, tasavvuf ile şiir ve felsefe arasında kurduğu ilişkiye tasavvufî edebiyata ilhamını veren özel tecrübenin yüceliği üzerinden bir zemin de oluşturmaktadır.

²¹Utku – Kahramanoğlu, “Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması”, 16–17.

²²Rıza Tevfik Bölükbaşı, “Estetik (Esthetic)”, *Dârülfünun Felsefe Ders Notları*, ed. Ali Utku – Erdoğan Erbay (Konya: Çizgi Kitabevi, 2009), 180.

²³İd., “Emerson Nazarında Şair Nedir ve Kimdir”, *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 280.

²⁴İd., “Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye -II-”, *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 96.

²⁵İd., “Makâm-ı Hayret”, *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 258.

4. Rıza Tevfik'in Tasavvufi Edebiyata Dair Felsefî Tahlillerindeki Tarzı, Usulü ve Buna Yöneltilen Bazı Eleştiriler

Rıza Tevfik'in edebi eserleri felsefi olarak okuma mesaisi tasavvuf edebiyatıyla sınırlı değildir. O Türk şiirinde çağ kapayıp çağ açtığını düşündüğü ve pek çok vesileyle ileri seviyede övdüğü Abdülhak Hâmid'in şiirlerini de aynı şekilde bir okumaya tâbi tutmuştur. Onun ilk olarak 1918 yılında yayımlanmış olan “*Abdülhak Hâmid'in Mülâhazât-ı Felsefiyyesi*” adlı eseri tam 550 sahifeden oluşur. Bu eser, Türk edebiyatı tarihinde ilk defa bir şairin felsefi düşüncelerini farklı açılardan ele alan bir tahlil denemesidir.²⁶ Rıza Tevfik'in bu çalışması, tasavvuf edebiyatı üzerine tetkikatı ile sadece dönem olarak değil usul olarak da uyduğu ve dolayısıyla buradaki tarzı ve buna yönelik bir eleştiriyi burada zikretmek konumuz açısından isabetli olacaktır. Tevfik'in amacının Hâmid'in şiirinde “*mündemiç bulunan efkâr-ı felsefiyye*”yi açığa çıkarmak olduğu görülür. Bunu yaparken de geleneksel Batı felsefesinden uygun gördüğü kavramsal alet çantasına başvurur ve onun mısralarını felsefi bir söyleme aitmiş gibi okur. Bu çalışmasının nüvesini Tevfik'in Rehber-i İttihad mektebinde verdiği felsefe derslerinin teşkil ettiğini düşündüğümüzde, geride de işaret ettiğimiz gibi Tevfik'in bu usulü felsefe öğretiminde orijinal bir metot olarak geliştirdiği, yani “*Hâmid'in mısralarını felsefî tettebbûlarına birer medhal-i şâirâne*” kıldığını görürüz.²⁷

Bu tür bir okumaya karşı iğneleyici bir eleştiri NüzhetSâbit'ten gelmiştir. O Abdülhak Hâmid'in Mülâhazât-ı Felsefiyye'sinin yayımlanmasının ardından kaleme aldığı eleştiride Tevfik'i, Hâmid'in mısralarını tahlil ederken onun farklı yerlerde birbiriyle çelişen felsefelerin “*mebâdi-i i'tikâdiyyesini pek belîğ bir düstur şeklinde eda ettiğini*” söylemesinden dolayı eleştirir. Bu durumun Tevfik'in belli ifadelerle bir felsefi meslek tayin etmede görece mütesâhil davranmasından kaynaklandığı da söylenebilir. Nitekim bu Sâbit'in başka bir eleştirisini teşkil eder. Ona göre Hâmid'in örneğin

“*Bu devran ne dehşetli dolab imiş;*

Kıyamet dahi kopsa etmez karâr”

demesi, yahut “*Her şey oluyor cihanda zâil*” mısraını terennüm etmesi, Tevfik'in Hâmid'in burada Héraclite'in düsturunu aynen ve hem de harfiyen tercüme ve eda ettiğine hükmetmesi için yeterli olmaktadır.²⁸

Edebi eserlerdeki ifadelerle kolayca felsefi meslek tayin etme sorununun Tevfik'in sûfi edebiyatı üzerine çalışmalarında da yer aldığı söylenebilir. Örneğin onun Yunus Emre ve emsalinin, hatta genel olarak tüm sufilerin “İdealist Panteizm” düşüncesinde olduklarını, kaynağını İskenderiyeli Yahudi filozof Philon'da bulan bu Yeni-Eflatuncu düşüncüyü tekrar ettiklerini söylediğini görürüz.²⁹ Özellikle Yunus'un nâkil olup, “*kendiliğinden hiçbir şeyi*

²⁶Abdullah Uçman (ed.), *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyyesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1984), 3.

²⁷Utku – Kahramanoğlu, “Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması”, 14.

²⁸Nüzhet Sâbit, “Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyyesi, Hâmidnâme”, *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyyesi: Rıza Tevfik*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1984), 406–411 aktaran: Utku – Kahramanoğlu, “Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması”, 13.

²⁹Rıza Tevfik Bölükbaşı, “Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat”, *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 26–29.

icâd” etmediğini, “*bütün efkâr ve i’tikâdâtının Nev-Eflâtûnî* “ olduğunu söyler, öyle ki bu cihetle onun “*milletinden ve lisanından başka Türklükle hiçbir alâkası*” olmadığını söyleyecek kadar ileri gider. Ona göre “*hakikatin kâfiri şer’in evliyâsıdır*” demiş olan Yunus Emre, “*İran, Hindsûfiyyesinden itikadça farklı bir adam değildir.*”³⁰

Tevfik’in ele aldığı eserlerdeki görüşleri Batı felsefesinin kavramlarıyla açıklarken zaman zaman ilgili görüşlere tam oturmayan, zaman zaman ise büsbütün farklı anlamları olan kavramları görece ihtiyatsızca kullandığı görülür. Örneğin makalelerinde çeşitli vesilelerle; sufilerin “*mâarafnâke*” deyip durmalarından dolayı tasavvufta “*agnosticisme*” ninesas olduğunu,³¹ “*klasik edebiyatımız az çok “aristokrat” bir fırka-i hünerverânın açtığı çığırdan zuhur etmiş*” iken, gizli Türk edebiyatımızın “*tamamıyla demokrat bir fırka-i kalenderânın yaptığı mezhep propagandasından doğduğunu*,”³² Rahmî babanın saçmaviyât destanında beyan ettiği düsturların “*ahlâki ‘opportunisme’ in en sarîh prensipleri*” olduğunu³³ iddia eder.

Tevfik’in bu gibi karşılamaları birkaç örnekle ifade edilemeyecek kadar fazladır. Nitekim onun Peyam’da Gülşen-i Râz üzerine yayımladığı makalelerine dönemin entelektüellerinden gelen bazı tenkit mektuplarında belli kavram tercihlerinin eleştiri konusu yapıldığı görülür. Örneğin Elmalılı Hamdi Yazır vahdet-i vücud karşılığı olarak “*panteisme*” nin hatalı olup, “*monism*” in isabetli olduğunu söyler.³⁴ Mehmet Ali Aynî ise başka hususların yanı sıra hanifliğin “*l’orthodoxie*” kavramıyla karşılanmasını eleştirir.³⁵ Meclis-i Meşâyih reisi Elîf Efendi’nin (ö.1927) kendisi de vahdet-i vücudcu bir sûfî olan oğlu, Sa’diyye tarikatının Abdüsselam tekkesinin son postnişini Zâhir es-Sa’d el-Eserî³⁶ ise gönderdiği mektupta, Tevfik’in batı filozoflarının da vahdet-i vücud konusunda sufiler ile aynı noktaya geldiği şeklindeki iddiasını eleştirir. Ona göre onların kastettikleri sufiler gibi vahdet-i vücud değil ancak “*vahdet-i mevcut*” tur, bu ikisinin farkı ise siyah ve beyazın farkından fazladır.³⁷

Rıza Tevfik’in bütün bu eleştirilen noktalara rağmen, döneminin ve kendisinin bazı imkânsızlıkları da hesaba katıldığında, Türk (belki de İslam) düşünce ve edebiyat tarihinde muhtemelen ilk olarak görülebilecek böyle bir girişimde bulunarak bir çığır açmasının önemi ve yaptığı işin büyüklüğü yine de teslim edilmelidir. Onun öncü olarak gerçekleştirdiği bu mesaisinde doğal olarak bulunan bazı hatalı yahut tartışmalı tespitlere, yorumlara ve tercümelere rağmen, onun hem Türk-İslam edebiyat ve fikriyatına hem de Batı felsefesine dair göze çarpan vukûfiyeti, kendisinden sonraki dönemde bile tekil şahıslarda bu derinlik ve kapsamda kolay kolay bir araya gelememiştir.

³⁰Bölükbaşı, “Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat”, 32.

³¹Bölükbaşı, “İnsanın Uluvv-i Şânı”, 88.

³²İd., “Gizli Fakat Ruhlu, Canlı Bir Edebiyat”, *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 55.

³³İd., “Hikemî Destanlar”, *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 103.

³⁴Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, “Rıza Tevfik Beyefendi Hazretlerine”, *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu’ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 137.

³⁵Mehmed Ali Aynî, “Gülşen-i Râz’a Dâ’ir: Rıza Tevfik Bey’e”, *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu’ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 162.

³⁶Cengiz, “Rıza Tevfik’in “Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu’ât-ı Felsefiyye” si Üzerine Bazı Dikkatler”, 73.

³⁷Zâhir es-Sa’d el-Eserî, “Gülşen-i Râz İçin”, *Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu’ât-ı Felsefiyye*, ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku (Çizgi Kitabevi, 2019), 157–158.

5. Rıza Tevfik'in Tasavvufî Edebiyat Üzerine Felsefî İncelemelerinden Bir Örnek

Rıza Tevfik'in tasavvufî edebî eserleri felsefî açıdan ele aldığı incelemelerinin temsil gücü en yüksek örnekleri olarak değerlendirdiğimiz bazıları çeşitli çalışmalara konu edilmiştir. Bunlardan onun Şebüsteri ve özellikle de onun Gülşen-i Râz'ı üzerine yazdığı tetkilerine dair değerlendirmeler Muammer Cengiz'in "Rıza Tevfik'in 'Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye'si Üzerine Bazı Dikkatler" başlıklı makalesinde³⁸ ve Ali Utku ve Kemal Kahramanoğlu tarafından yazılmış "Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması" başlıklı makalede³⁹ bulunabilir. Tevfik'in üzerinde özellikle durduğu bir başka sûfî şair-düşünür ise "Türklerin İbnü'l- Fârız" diyerek ve Batıdan önde gelen filozoflar ayarında bir düşünür olduğunu söyleyerek hakkında övgü dolu ifadeler kullandığı Oğlanlar Dergâhı Postnişini Aksarâyî Şeyh İbrahim Efendi'dir.⁴⁰ Tevfik'in onun özellikle "ân-ı dâim" nazariyesi üzerine incelemeleri ve bunu Bergson'un zaman anlayışı ile nasıl mukayese ettiğine dair değerlendirmeler için Dilek Tıglioğlu Kapıcı'nın yakın zamanlarda yayımlanmış olan "*Şeyh ve Feylesof: Modern Mistisizmin Erken Cumhuriyet Dönemindeki Yansımaları ve Rıza Tevfik*" adlı makalesine⁴¹ başvurulabilir. Yine aynı konu için Tevfik'in eserlerini hem yayıma hazırlayıp hem de çalışarak ona dair literatüre tartışmasız biçimde en büyük katkıyı sunmuş olan Abdulah Uçman'ın "*Rıza Tevfik ve Henri Bergson Üzerine Birkaç Söz*" adlı yazısına⁴² müracaat edilebilir. Tekrara düşmemek adına ben burada Tevfik'in yine ziyadesiyle övdüğü ve aynı tarzda tahlile tabi tuttuğu başka bir sûfî şair olan Nakşi-i Akkirmânî hakkındaki tetkikatından bahsedeceğim. Çeşitli makalelerde bu konuya da değinilmiş olsa da⁴³ görebildiğim kadarıyla Tevfik'in Akkirmânî tetkiki üzerine müstakil bir yayın bulunmamaktadır.

Nakşî-i Akkirmânî ve Ruh-Beden İlişkisi Meselesi

Rıza Tevfik'in Akkirmânî'nin bir gazeli hakkındaki tahlili, 25 yıl arayla yazılmış fakat hemen hemen aynı dâhilî bağlamda ve aynı içerikle sunulmuş bir şekilde kaleme alınmış makalelerinden takip edilebilir. Tevfik bu konuyu öncelikle Peyâm-ı Edebî'de 1919 yılında yayımladığı "İki Mühim Vesika-i Felsefiyye I-II" başlıklı makalelerde kaleme alır. Bu makaleler aslen onun felsefe derslerinden yazıya geçirilmiş ve Peyâm-ı Edebî için yayıma hazırlanmış sunumlardır. Bu derslerde Tevfik insanın mahiyeti konusunda, duyu organlarımızın âtil âletlerden ibaret olup olmadığı, öylelerse onları bir ruhun yönlendirmekte olduğu şeklindeki kadim çıkarımdan bahsetmektedir. Tevfik konuyu öncelikle iki metin eşliğinde ele alır. Bunlardan biri Platon'a tereddütlerle isnat edilebildiğini⁴⁴ söylediği "*Birinci Alkibiyyad (le premier Alcibiade)*" diyalogudur. Bu diyalogda Sokrates Alkibiyyad (Alcibiad) ile mübâhese etmektedir. Özetle, bu diyalogda Sokrates Alkibiyyad'a kunduracı, çalgıcı gibi insanların işlerini

³⁸Cengiz, "Rıza Tevfik'in "Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbu'ât-ı Felsefiyye'si Üzerine Bazı Dikkatler".

³⁹Utku – Kahramanoğlu, "Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması".

⁴⁰Rıza Tevfik Bölükbaşı, "İbrahim Efendi", *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 159,161.

⁴¹Dilek Tıglioğlu Kapıcı, "Modern Mistisizmin Erken Cumhuriyet Dönemindeki Yansımaları ve Rıza Tevfik", "*Şeyh ve Feylesof*", *Kutadgubilig Felsefe - Bilim Araştırmaları* 43 (2021).

⁴²Abdullah Uçman, "Rıza Tevfik ve Henri Bergson Üzerine Birkaç Söz", *Rıza Tevfik'in Sanat ve Düşünce Dünyası*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011).

⁴³Örneğin: Utku – Kahramanoğlu, "Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması", 15–18

⁴⁴Alcibiad diyalogunun Platon'a isnadının sahililiğine dair tartışma için bkz. Nicholas Denyer (ed.), *Plato - Alcibiades*, Cambridge Greek and Latin classics (Cambridge England, New York: Cambridge University Press, 2001), 14–26.

yaparken kullandıkları aletlerden farklı olduklarını teslim ettirdikten sonra, duyu organlarının da insanın konuşmak veya görmek için kullandığı organlar gibi olduğunu, asıl insanın onları kullanan ruh olduğunu ispatlamaya çalışır.⁴⁵

Tevfik bu diyalogu kendi tercümesiyle aktardıktan ve tahlil ettikten sonra sözü, “*bu bahsi Mâ-ba’dü’t-tabî’iyyâtDersleri’nde müzâkere ve teşrih eden feylesof-ı nihrîrSir William Hamilton*”ınArbutnot adındaki bir İngiliz şairin bir manzumesini bu bahiste şahit getirdiğini söyler. Hamilton’ın bu eser için “*Bu hakikatı, yani beden bir âlet ve ruhun müdebbir-i müstakil olduğunu, hiç kimse bu kadar güzel bir üslup ve edâ ile ifade edememiştir*” dediğini nakleden Tevfik bu noktada ona katılmaz. Tevfik’in Akkirmânî’den ve gazelinden övünerek bahsetmeye başladığı nokta işte burasıdır. O sûfî şairlerde bu bahsin bin bir vech ile ele alındığını ve artık sıradanlaştığını söyler. Akkirmânî’nin her ne kadar üslup bakımından İngiliz şairin kıvrak lisanı ile aynı ayarda olamayacağı kanaatini belirtse de, öne sürdüğü iddianın onunla birebir aynı olduğunu belirtir. Tevfik üslup güzelliğindeki üstünlüğü de kolayca İngiliz şaire bırakmaz, İran’ın ölümsüz ve lâhûtî sûfî şairlerinin bu bahsi en belîğ ve güzel ifade şekliyle ifade eden türlü türlü şiirler yazdıklarını ve böyle manzumelere hiçbir dilde rastlanılamayacağını düşündüğünü ekler.⁴⁶ Nakşî’nin ilgili manzumesi şöyledir:

*“Eyâ sen sanma kim senden bu güftârı dehân söyler,
Veyâterkîb olan unsur, yâhutlahm-ı zebân söyler.*

*Seni ol sana bildirmek murâdınkasd edip Mevlâ,
Anâsırdan giyip bir don, yüzünden tercümân söyler.*

*Yarattı cümle eşyâyı, özün pinhân edip anda,
Göründü nice bin yüzden,velî kendi nihân söyler.*

*Olar kim bilmedi nefsin, "aref"den almadı dersin,
Değildir Hakk'a erenler, özün bilmez yalan söyler.*

*Kimindir bunca cümbüşler? Kimindir nutk eden gevher
Özünden olmadın 'ârif, ki senden özge cân söyler.*

*Hayâl-i zill yeter ibret, görünen hayme-i tende,
Değildir nutkedensuret, derûnunda duran söyler.*

*"SekâhümRabbuhüm" hamrın, içen 'âşıklar ey Nakşî
Erer ma'sûkuna onlar, mekândan lâ-mekân söyler”⁴⁷*

⁴⁵Rıza Tevfik Bölükbaşı, “İki Mühim Vesika-i Felsefiyye I”, *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 205–209.

⁴⁶Bölükbaşı, “İki Mühim Vesika-i Felsefiyye I”, 209–210.

⁴⁷İd., “İki Mühim Vesika-i Felsefiyye II”, *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015), 211. Manzume başka kaynaklarda beyitlerin sıralaması ve bazı kelimeleri farklı olarak geçmektedir. Manzume ayrıca Musullu Hafız Osman Efendi tarafından sonradan bestelenmiş bir ilahidir.

Rıza Tevfik'e göre bu manzume, "*felsefe tarihi ve tettebbu'âtı için pek kıymetli ve mühim vesâiktenma'dûd*"dur. Kendi diyalogunun ruhunu arz etmekte olan bu manzumeyi şayet Sokrat görebilmiş olsaydı şüphesiz tahsin ederdi diye düşünür. Tevfik manzumeyi tahlil ederken öncelikle Nakşi'nin vahdet-i vücudçu olduğunu zikreder. Ona göre bu Türk şairi debütün emsali gibi panteist spiritüalizm şeklindeki meşhur bir doktrini savunur. Halbuki Sokrat ve mezhur İngiliz şair yalnızca spiritüalisttirler, yani ruhun bağımsız varlığına ve ölümsüzlüğüne inanırlar, ama onlarda vahdet-i vücud itikadının kokusu bile alınamaz.⁴⁸

Tevfik birinci beytin tıpkı Sokrates'in diyalogunda olduğu üzere, "*dehân*", "*lahm-ı zebân*" gibi unsurların yalnızca âtil birer âlet olduklarını iddia ettiğini söyler. İkinci beyitten itibaren vahdet-i vücud itikadı başlar, anasırdan oluşmuş yani bu sonradanlar âleminde var olan her şeyin aslında "*Rûh-ı küll*" olan Mevlâ'nın tecellileri olduğu ifade edilir. Üçüncü beyit de yine Tanrının alemde gizli olup görünenlerin O'nun cilveleri olduğunu ifade eder. Dördüncü beyitteki "*arefden ders almak*" ifadesinin, sufilerin meşhur "*Men arefenefsehûfekadareferabbêhû*" (Kim ki nefsinin bildi, Rabbini bildi) düsturlarını ifade ettiğini söyler. Tevfik, "*Allah'ın şekl-i insanda cilve-ger olduğunu bilmek*" şeklindeki bu düsturun vahdet-i vücud irfanının esası olduğunu ve "*Frenklerin lisanında 'epiphani'*" denen şey olup "*Allah'ın insan şeklinde cilvesi yani görünmesi*" demek olduğunu söyler. Beş, altı ve yedinci beyitler de bu hikmeti anlatmaya devam eden ifadelerdir. Buna göre kendi hakikatine erememiş olanların Hakk'ı tanıdıkları da yalandır. Beden bir hayal ve gölge gibidir, asıl konuşan suret değil, onun derûnunda durandır. Son beyit İnsan suresinin 21. Ayetine atıf yapar. Sufiler bu ayeti aşk şarabı olarak tefsir ederler. İşte o şarabı içip ilm-i yakîne erenler ancak Hakk'ı kendilerinde bulup maşuklarına erebilirler ve ne beşerin cisminde ne de mekân âleminin herhangi bir yerinde yeri gösterilemeyen rûh-ı Samedânî ve sermedîden bahsedebilir olurlar.⁴⁹

Rıza Tevfik, bu açıklamalardan sonra, bu kıymetli manzumeyi bulup sunduğundan dolayı mesut olduğunu, felsefe meraklılarının bunun kıymetini takdir edebileceklerini söyler. Ona göre kadim edebiyatın yüzeyinde dolaşan zahir-perest yazarlar bile, eski edebiyatın zamanın etkisi ve usul hasebiyle bir çok kusurları olduğu şüphe götürmezse de, bunun gibi başlı başına bir meslek-i felsefinin akidesine tercüman olabilecek kudrette bir hayli güzel ve manidar manzumelerin de olduğunu görürler. Nitekim ona göre gazel yazmak zaten manaca münasebeti olmayan abuk sabut üç-beş beyit yazmak değildir ve Nakşi'nin bu eseri gibi eserler bizim edebiyatımızda çoktur.⁵⁰ Rıza Tevfik Nakşi'nin gazelini Sokrat'ın ilgili diyalogu ve İngiliz şair Arbuthnot'un şiirine mukabil olarak zikrettiği bu makalelerini önemlerine binaen 25 yıl sonra küçük değişikliklerle yeniden yayımlayacaktır.⁵¹

Sonuç

Rıza Tevfik entelektüel tarihimizde felsefi düşüncenin hangi kaynaklardan takip edilebileceğine yönelik isabetli bir farkındalığın mahsulü olarak girdiği edebi eserler üzerine felsefi tahlilleri ile hem Türk düşüncesinde hem de kültürlerarası felsefe çalışmalarında bir çığır

⁴⁸Bölükbaşı, "İki Mühim Vesika-i Felsefiyye II", 212.

⁴⁹Bölükbaşı, "İki Mühim Vesika-i Felsefiyye II", 212–213.

⁵⁰Bölükbaşı, "İki Mühim Vesika-i Felsefiyye II", 213.

⁵¹İd., "Akkirmanlı Nakşî Efendi", *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015)id., "İngiliz Şairi Arbuthnot ve Şeyh Nakşî Efendi", *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, ed. Abdullah Uçman (İstanbul: Dergah, 2015).

açmıştır. Onun tetkikleri tasavvuf-felsefe, din-felsefe, sanat/edebiyat/şiiir-felsefe ilişkilerine dair çok kıymetli teorik mülâhazaları barındırmaktadır. Bunun yanı sıra, halk edebiyatından divan edebiyatına, tasavvufi edebiyattan çağdaş Türk şiirine kadar edebiyatımızın farklı dallarından eserleri felsefi gözle bilfiil okuduğu çalışmalarını miras bırakmasıyla, hem genel olarak felsefe tarihine, hem de Türk edebiyatı ve düşüncesi çalışmalarına büyük bir katkıda bulunmuştur. Onun bu çalışmaları bugün dahi, genelde doğunun, özelde Türklerin edebi yahut felsefi miraslarına karşı cehalet ve taassup ile karalama yahut yok sayma türünde bir tavra girmeye kalkacaklara karşı en kıymetli vesikalardan bazılarını teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Estetik (Esthetic)”.*Dârülfünun Felsefe Ders Notları*. ed. Ali Utku – Erdoğan Erbay. 161–189. Konya: Çizgi Kitabevi, 2009.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Akkirmanlı Nakşî Efendi”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 370–376. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Bizim Gidişimiz”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 191–193. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Emerson Nazarında Şair Nedir ve Kimdir”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 279–284. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Gizli Fakat Ruhlu, Canlı Bir Edebiyat”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 53–60. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Hikemî Destanlar”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 97–107. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “İbrahim Efendi”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 158–163. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “İki Mühim Vesika-i Felsefiyye I”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 205–210. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “İki Mühim Vesika-i Felsefiyye II”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 211–215. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “İngiliz Şairi Arbuthnot ve Şeyh Nakşî Efendi”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 377–380. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “İnsanın Uluvv-i Şânı”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 87–96. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Makâm-ı Hayret”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 256–260. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Sun'ullah Gaybî Baba'nın Kıymetli Bir Manzumesi”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 338–341. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Tasavvufta Kıyl ü Kâl ve Vecd ü Hâl”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 164–166. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat”.*Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*. ed. Abdullah Uçman. 25–33. İstanbul: Dergah, 2015.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye -II-”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 92–98. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye -III-”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 99–104. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye -IV-”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 105–112. Çizgi Kitabevi, 2019.

- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “MahmûdŞebüsterî'nin Tasavvufî Görüşleri”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 127–132. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik. “Tâhirü'l-Mevlevî Beyefendi'ye”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 143–147. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Cengiz, Muammer. “Rıza Tevfik'in "Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye"si Üzerine Bazı Dikkatler”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 39–81. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Denyer, Nicholas (ed.).*Plato - Alcibiades*, Cambridge Greek and Latin classics. Cambridge England, New York: Cambridge University Press, 2001.
- Dilek Tıǧlıoğlu Kapıcı. “Şeyh ve Feylesof: Modern Mistisizmin Erken Cumhuriyet Dönemindeki Yansımaları ve Rıza Tevfik”.*Kutadgubilig Felsefe - Bilim Araştırmaları* 43 (2021), 95–114.
- el-Eserî, Zâhir es-Sa'd. “Gülşen-i Râz İçin”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 157–159. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Hersekli Arif Hikmet. “Levâiyu'l-Hikem”.*Makâleler*. ed. Rıdvan Özdiñ. 35–177. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2018.
- Kahramanoğlu, Kemal – Utku, Ali (ed.).*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. 1 Cilt., Osmanlı Felsefe Çalışmaları. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Mehmed Ali Aynî. “Gülşen-i Râz'aDâ'ir: Rıza Tevfik Bey'e”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 162–164. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Sâbit, Nüzhet. “Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyyesi, Hâmidnâme”.*Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyyesi: Rıza Tevfik*. ed. Abdullah Uçman. 406–411. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, akta/1984.
- Uçman, Abdullah (ed.).*Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyyesi: Rıza Tevfik*. 1 Cilt. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1984.
- Uçman, Abdullah. “Rıza Tevfik ve HenriBergson Üzerine Birkaç Söz”.*Rıza Tevfik'in Sanat ve Düşünce Dünyası*. ed. Abdullah Uçman. 338–342. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.
- Utku, Ali – Kahramanoğlu, Kemal. “Rıza Tevfik'in Şebüsterî Okuması”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 9–38. Çizgi Kitabevi, 2019.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. “Rıza Tevfik Beyefendi Hazretlerine”.*Gülşen-i Râz Hakkında Tetebbu'ât-ı Felsefiyye*. ed. Kemal Kahramanoğlu – Ali Utku. 135–137. Çizgi Kitabevi, 2019.

Bazen!

Bazen sadece
kağıda dökmen gerekir;

Aklından geçenleri,
Kalbinden geçenleri,
Hissettiğin tüm güzellikleri...

Bilimde Müslüman Paradigması Mümkün Mü?

Ahmet Sani TOPÇU / Kastamonu Üniversitesi İlahiyat 4

Paradigmayı en geniş tabiriyle ortak değerler bütünü diye tarif edebiliriz. Daha açıklayıcı haliyle "bir sahadaki meşru katkılar oluşturan belirli anlayış, düşünme yolu, araştırma yöntemi, ön kabul ve standartlardır." TDK sözlük kısaca "değerler dizisi" diye açıklarken Oxford'un İngilizce sözlüğü Lexico, istilah anlamını da veriyor: "Belirli bir bilimsel konudaki teori ve metodolojinin altında yatan dünya görüşü." Buradan yola çıkarak sabit bir paradigma olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca paradigmalar sınırsız da değildir. Bir sahada birden fazla paradigma var olabilir; yerine göre çatışmadan, çelişmeden benimsenebilirler. Tabi bunu siyasî paradigmayı ve ideolojiyi hariç tutarak söylüyoruz. Paradigma çoğu kez ideolojiyle, kültürle, onu benimseyenin önyargılarını, sınıfı, milleti ve tercihleriyle bir aradadır. Bir bilimcinin paradigması bunlardan bağımsız olamaz ancak belli bir özerklikle bunlar arasında sağlıklı bir ilişki kurabilir. Araştırma, tespit, görüş gibi olguların başına getirilen "bilimsel" sıfatı da bunu salık verir. Mesela bir deprem uzmanı "bilimsel görüşüm bu" diyorsa elde ettiği verilerden yola çıkarak makbul yöntemlerle vardığı sonuçları kasteder. Buna ilave olarak kendi görüşleri de olabilir.

Burada meseleye ideolojinin aşırı derecede müdahil olduğunu da ekleyelim. Paradigmanın en çok karıştırıldığı şey önyargı ile ideolojidir diyebiliriz. Bazı yetkin bilimci ve araştırmacılar bu ikisine belirli noktalarda körlük derecesinde bağlıdır. Disiplinlerde ve akademideki akran görüşünün, eleştirinin ehemmiyeti biraz da bu kusurlara karşıdır. Yazımızın konusu bunlar olmadığından değinip geçeceğiz. Bu yazdıklarımız paradigma ve bilim hususunda kabataslak bir girizgahtan ibarettir ve bundan öte iddiası yoktur. Şimdi asıl konumuza gelelim.

Her bilim çevresinin paradigması vardır. Bir mecliste oradaki psikiyatriste psikoloji okumayı sevdiği mi, ancak külliyyatın çokluğu ve konuların çakışıklığı yüzünden pek seçemediğini söyleyip tavsiye istemiştim. Birkaç tavsiyeden sonra "bence bir medreselinin bu konudaki en önemli işi metapsikoloji olur" demişti. Yani psikolojinin neyle ilgilenmesi gerektiği, yukarıda da anlattığımız gibi paradigmayla ilişkilidir

Üniversitenin ilk senesinde psikoloji dersi aldığım da akıl yürütme tarzı, gerekçelendirme ve çıkarımlar bana çok yavan hatta abes gelirdi. Yıllar sonra psikolojiye dair temel birkaç kitap okuyunca aynı meselelere bakışım tamamen değişti. Bir ilme dair tespitler öncelikle o ilmi bilmekle başlar. Yanlışlarını bulmak için de o ilmi çok iyi bilmek lazımdır. Ben amatör bir psikoloji okuru olsam da temel bilgilerimden ve önceki eleştirilerimden yola çıkarak baktığımda ortalama vatandaşın bu konuya dair bakışlarındaki eksikleri görüyordum. Elbette uzman gözüyle değildi ancak tavır ve eleştirilerin bilgiden kaynaklanmadığı açıktı. Günümüz dünyasına baktığımızda da aynı durum söz konusudur. Söz sahibi olduğumuz ve derinlemesine ehil olmadığımız konularda önceden yargı kırılmasına uğramamalıyız. Kulaktan dolma bilgilerle manipüle olmak yerine konuyu araştırmalı ve öyle yorumlamalıyız.

Misalen Hristiyanlığa karşı tavırları İslâm'a karşıymış gibi görenlerle, hatta bunun bile isteye yapıldığını iddia edenlerle çok karşılaştım. O tavrın doğruluğu yanlışlığı bir yana,

niyetini yanlış anlamak da bazen tehlikelidir. Elbette herkesin bu meseleleri ve bilimleri bilmesi imkânsız ancak bir yerden sonra İsrailiyyat tarzı bir zihin tahrifine yol açıyor. Basit bir örnek verelim:Geleceğin teknolojisi için uzaydaki madenlere ulaşmaya çalışan ünlü bir milyarderin aslında "Kibleyi ortadan kaldırmak için Mars'a çıkacağını iddia edenler" oluyor. Biraz fıkıh bilene çok gülünç ve cahilce gelse de bunlar toplumun bir kesiminde yer ediniyor ve istenmeyen tesirleri oluyor. Bu tip harici yanlış anlamalar çok vahim sonuçlara yol açar.

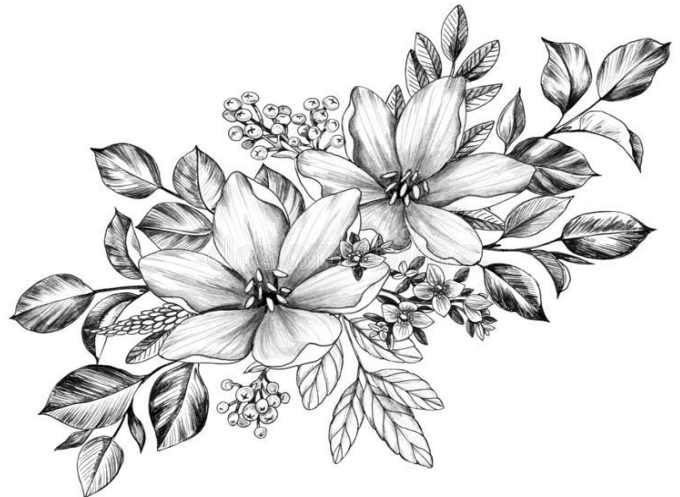

Özellikle 2000'li yıllarda Türkiye'de çok okunan ve tüm dünyada çevirileri olduğu iddia edilen bir şahıs evrimi çürüttüğünü iddia ediyordu. Zamanla Avrupa ve Amerika'da da ün yaparak "İslam'ın biyolojiye bakışı böyle" algısına sebep olmuştu. Evrim demeyip biyoloji dememizin sebebi hem öyle anlaşıldığından hem de bu meselenin asıl muhataplarının biyolog olmasındandır. Neticede biyoloji bir fen (âlet) bilimidir ve fıkıh, akait muamelesi göremez, iddiaları din sahasında otorite olamaz. Ancak gerekli durumlarda bu ilimler biyolojiden faydalanabilir. Burada esas, biyolojideki bir teoriye itiraz ederken o ilmi bilerek itiraz etmektir. Ancak muarızları o yazar temel coğrafya. Jeoloji ve biyolojiden bihaber olduğundan Müslümanları, özellikle de İslâm'ı bilim karşıtı olarak algılatıyordu. Oysa işin aslı başka. Batı'da bilim. Kilise sultasına ve bağınazlığına karşı geliştiğinden paradigmasında dine karşı hep bir tavır ve mesafe vardır, hatta ideolojik karşıtlık yaygındır. İslam dünyasında bilimin çok geliştiği dönemde böyle bir ikilik şöyle dursun, çoğu bilim adamı aynı zamanda dini ilim ve unvan sahibiydi. Bilimi en geniş tabiriyle "Allah'ın yarattıklarının alet ilimleriyle keşfi" diye görmek makbuldü. İlâveten mevzubahis evrim karşıtı yazar fenni ve İslami ilimlerden habersiz olduğu kadar yazdıklarında da dürüst değildi. Batı'da özellikle muharref İncil ve Tevrat'tan alma iddiaları Türkçe'ye ve diğer dillere olduğu gibi çevirerek sanki İslâm'ın meseleye bakışı buymuş gibi öne sürüyordu.

Çeşitli bilim dallarının yaklaşımlarına itirazlar Batı'daki bilim karşıtı Hristiyan kültür gruplarından birebir aynısı alınarak veriliyordu. Bugün bu yazılanlar o kadar tesirli oldu ki bunun İslâmî literatürdeki bakış açısını avamda göremiyoruz. Misalen Darwin, teorisini ortaya atarken "evrim, Tanrının varlığına dair bir şey söylemez. Yokluğuna dair de bir şey söylemez. Sadece canlıların değişimini gösterir." demiştir. Dolayısıyla meseleye dair kalem oynatan bir Müslüman evrim görüşüne itiraz ederken meselenin İslâmî temeline ve gerekli fenne vâkıf olmalıdır. Yazımızın konusu olmadığı için evrim tartışmayacağız. Fakat bugün evrimin ateizmin en büyük ispatı gibi sunulmasının bilimsel paradigmadan ziyade ideoloji olduğunu söylemek için bu örnek faydalıdır. Bu noktada Müslümanlar için başlangıç noktası evrimi çürütmek değil, paradigma geliştirmektir. Çünkü çoğunluğun zannettiğinin aksine bilim din karşıtı, din de bilim karşıtı değildir. İbrani ve Nasrani itirazlarını olduğu gibi kabul etmemek, daha kötüsü İslami olduklarını sanmamak için bu elzemdir. Müsteşriklerin çalışmalarına baktığımızda da sözde nötr incelemelerin hemen hemen çoğunda eksik ve bilinçli bir çarpıtma görüyoruz. İslam dinini araştıran ve derinlemesine inceleyen müsteşrikler kendilerince İslam'ı dogmatik saymaktadır. Bu ideolojiyi yıkmak ise Müslümanlarının paradigmasını sabit ve doğru kılarak yönlendirmesiyle mümkündür. Çalışmadan bir anda algılar değişsin diye beklemek kuru bir çaresizlikten ibarettir. Yeni neslin çabaları bu paradigma yönünde aktif olmalıdır.

Özellikle İslam, çoğu ilmin çıkıp gelişmesine zemin hazırlamıştır. Eski Yunan'daki edebiyat ve mitoloji metinlerinin yüzüne bile bakılmazken bütün âlet ilmi eserleri çevrilmiş, şerh edilmiş, o ilimler gün yüzüne çıkarılıp eleştiriyle geliştirilmiştir. İslâm'ın "insan eliyle gelişen" bilimlere karşı olmadığını gösterip bilimle Müslüman bakış açısı getiren bir paradigma hayati önemdedir. Karl Popper'in "Bilim, din değil bilim, yanlışlanabilir" diye özetlenebilecek yaklaşımı meşhurdur. Dolayısıyla "her an yanlış çıkabilecek meseleler yok olmasa da önemce tali derecededir. Bu başarılırsa hak mücadele kılıfıyla İslâm'a ve Müslümanlara hayli zarar veren tipler artık onların temsilcisi gibi hareket edemez.

Başlıktaki soruya dönerek kısaca cevaplayacak olursak. Evet, bilimde Müslüman paradigması mümkündür. Jelatinin domuz yerine neden yapılacağından tutun, bilimlerin insan, canlı, dünya ve evren tanımı, bilim ahlâkı da bu sayede Müslüman eliyle, Müslüman aklıyla şekillenir. Yer yer çabalar olsa da günümüzde İslam dünyasının bilimde öncülük ettiğini söyleyemeyiz. Bu yüzden bilim ve teknik kadar bilimsel paradigmada da üretici değiliz. Genelde alıcı ve taklitçiyiz. Meselenin esasen ehil kişilerce konuşulup sonuca bağlanması gerektiğini, bu teşebbüsümüzün bir deneme olduğunu söyleyip sözü nihayete erdirelim.

YERDE VE GÖKTE ÖVÜLEN MEHMET AKİF ERSOY'A

Seda ÖDÜBEK / KÜ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Siz bu dünyadan heybenizi alıp göç edeli uzun seneler olmuşken, heybesine Mehmet Akif'i katmak isteyen ben, sizi bir teheccüd vakti insanlığın gözlerini yumduğu bu uyuyan şehirde, kelam ve kağıt eşliğinde sizin hayatınıza seyri alem yaparken daldım, sonra gözlerimi çevirdiğim de kalemin, beni o mübarek isminizi heyecanla yazmamı beklediğini hissettim. Kalemin dili olsa da konuşsaydı, kim bilir sizin hakkınızda neler söylerdi... Kalem de özledi sizi... Susamış çölde bir avuç su bekleyen dudakları kurumuş bu insanoğlu' da özledi... İnsan 'unutan' demektir, peki ya siz bu anlamı yerle bir eden şair olmayı nasıl başardınız ?

Gönül denen o yıkık viraneyi nasıl gül bahçesine çevirdiniz? Gökteki yıldızlar bu gece bana eşlik edip size bu satırları yazmamda yardımcı oldular... Ey sema Mehmet Akif size dalarak şiirlerini kaleme alır mıydı anlatsana bana? Türk milletine yazdığı o İstiklal Marşı sema cümbüşüyle yükselmiş ay yıldızlı bayrağa bakarak insanlığın kalbine işlemiş, her okuyuşta zerreezalmayan o kalp çarpıntısı, yürek sancısı, asırlardır nice insanlığın ortak atışı olmuş o kutlu İstiklal Marşı'nı anlatmaya sözler kafi gelmez... Dil lal olup susmak ister... Gözler şahlanıp Mehmet Akif'in gözünde girdap olup kaybolmak ister... Öyle ya biz sizi anlatırken bu girdapta kaybolurken sizin girdabınız neydi? Hangi sözcükler boğazınızda tikanıp kaldı, kağıda dökülecek onca sözler nasıl kalpten ötesine gidemedi de yalnız Hakk'ın gayretine dokundu... Hani İstiklal Marşı'nı yazdıktan sonra ödülü kabul etmemişsiniz ya, neydi sizi durduran? belki de bunları dile getirmeye de sözler yetmedi değil mi? Ödül.... Çok önemli ama İstiklal Marşı'nı yazarken ki gözden gelen yaş daha büyük bir ödül dü zannımca... Hani 'Korkma' dediniz ya bu sözcük milletimizin kalbine mih gibi kazındı, başka söze de hacet kalmadı... Zor zamanlarımız da yürekler tek ses oldu 'Korkma' dedi... Ne olursa olsun Türk bayrağına baktığımız da İstiklal Marşı yüreklerimizi dalgalandırdı, tarifi imkansız... Bu şiirde herkesin tarifi farklı... Tarifi yazmaya kağıtlar el vermez, tükenir... Türk milletinin gönlüne, bayrağı yazılmış bu şanlı eser... Nice alem gelse yakıp yıksa gönüldekini yakmaya cesaret edemezler çünkü siz bize dediniz ya 'Korkma' ha işte o sözcük hep yanımızda başucumuzda , şükranlarımızı sunmak yetersiz... Sizin için yürekler bir olup gönlünüze teşekkürü nakşetmek ister...

Hayatımızın parçası olduğunuz, kalplere dokunduğunuz için, bir olmayı öğrettiğiniz için teşekkür eder minnetlerimi sunarım...

RÖPORTAJ/ERDAL ARSLAN

Röportaj: Yusuf Dalkılıç

Yunus Akyıldız

1-Müsaadenizle, öncelikli olarak sizi okurlarımıza tanıtmak istiyoruz. Sayın Erdal Arslan kimdir? Bize kendinizden bahseder misiniz?

1971 Azdavay doğumluyum. İlk-orta-lise eğitimimi ilçemde tamamladım. 1993 yılında Yozgat MYO Muhasebe bölümünü, 2107 yılında da Kastamonu Üniversitesi Tarih Bölümünü bitirdim.

Kastamonu tarihi ve Mehmet Akif üzerine araştırma ve çalışmalarım 20 yıldır devam ediyor. Bu süreçte Mehmet Akif' in Kastamonu Günleri (Araştırma), Korkma (İstiklal Marşı Romanı), Baltacı (Tarihi Roman), Kastamonu hikayeleri (Hikaye), Hayalet Akıncılar (Tarihi Roman), Kastamonu Belediye Başkanları (Araştırma) başta olmak üzere 23 adet kitaba imza attım.

Yaklaşık yirmi yıldır mahalli gazetelerimizden Nasrullah Gazetesinde de köşe yazarlığı yapıyorum.

Aynı zamanda Türkiye Yazarlar Birliği üyesiyim. Birlik Vakfı Kastamonu Şubesi Başkanı olarak da yönetim kurulundaki dostlarımla beraber sosyal ve kültürel sahada memleketime katkı sağlamaya çalışıyorum.

2-Çalışmalarınızı, kitaplarınızı incelediğimiz de İstiklal marşı şairimiz Mehmet Akif Ersoy üzerinde yoğun çalışmalarınız olduğunu gördük. Peki, Mehmet Akif Ersoy Sayın Erdal Arslan'ın gözünden kimdir?

Mehmet Akif; vatanı, milleti, bayrağı, dini, hürriyeti için mücadele eden; inandığı doğrulardan hiçbir surette taviz vermeyen, kalemini sadece ve sadece inandığı doğrular üzerine oynatan ve hayatı insanlara rol model olacak tarihe mal olmuş bir büyük şahsiyettir.

3-Mehmet Akif Ersoy Kastamonu'ya nasıl, hangi güzergâhtan gelmiştir?

Mehmet Akif, Kastamonu'ya Çankırı güzergahından gelmiştir. 4 Ekim 1920 tarihinde TBMM' den aldığı görevlendirme ve izinle yola çıkmış, 19 Ekim 1920 tarihinde Kastamonu' ya vasil olmuştur.

4- Mehmet Akif Ersoy'un Kastamonu'ya gelirken statüsü veya rolü nedir, Neden Kastamonu'ya gelmiştir?

Mehmet Akif, Kastamonu' ya gelmeden önce Batı Anadolu' da irşad faaliyetlerinde bulunmuş ve son olarak Konya' dan Ankara' ya dönmüştü. Kendisi hem Milletvekili hem de İrşad Heyeti Üyesi idi.

5-Mehmet Akif Ersoy'un Kastamonu'ya gelme ve Kastamonu'da bulunma amaçları nelerdir?

Akif, Sebilürreşad dergisi sahibi ve yakın dostu Eşref Edib' in Kastamonu' da başına gelen tatsız olaylar neticesinde buraya gelmeye karar verdi. Batı Anadolu şehirlerindeki çalışma gezilerinde olduğu gibi Kastamonu'da da insanlara Milli Mücadele'yi anlatmaktı ana gayesi. Bunda da oldukça başarılı oldu.

6-Kastamonu halkı ve yönetimi Mehmet Akif Ersoy'u nasıl karşılamıştır?

Akif, sadece Kastamonu için değil, Anadolu için değil tüm İslam âlemi için çok büyük ve ünlü bir şairdi. Kastamonu' ya gelmesi tüm Kastamonu için hem bir gurur kaynağı olmuş hem de büyük heyecan uyandırmıştır. Akif' in gelişini gazeteler haber yapmış, Açıksöz Gazetesi de defalarca haberini yaptığı gibi bazı şiirlerini de yayınlama onuruna erişmiştir.

7- Mehmet Akif Ersoy Kastamonu'daki vaazlarında amaçları neydi,vaaz vermek dışında ne gibi faaliyetleri oldu?

Akif' in Kastamonu ve havalisinde verdiği vaazların en önemlisi Nasrullah Kadı Camii'ndeki vaazıdır. Bu vaazı diğer vaazlarından üç tanesi Sebilürreşad Dergisinde yayımlanmıştır.

Akif, vaazlarında İngiliz, Fransız, İtalyan ve sömürge devletlerinin gerçek yüzünü halka anlatırken Milli Mücadele ruhunu da aşılamış ve Nasrullah Vaazı tüm Anadolu' da büyük bir uyanışa sebep olmuştur.

8-Mehmet Akif' in İstiklal Marşı' nı ilk kez Nasrullah Camii'nde okuduğu söyleniyor. Bu doğru mu?

Maalesef bu bilgi doğru değil. Nasrullah Camii'ndeki vaazında İstiklal Marşı'nın 7-8 mısrasında dile getirdiği hususları ayrıntılı olarak anlatmıştır ancak İstiklal Marşı' nı burada okumamıştır. Nasrullah Vaazı tarihi 5 Kasım 1920 Cuma günüdür. İstiklal Marşını ise 5-7 Şubat 1921 tarihleri arasında yazmıştır. Henüz yazmadığı bir şiiri okuması mümkün müdür?

9-Peki İstiklal Marşı'nın ilk kez Kastamonu' da yayınlandığı bilgisi doğru mu?

Hem evet, hem hayır!

Hayır! Çünkü İstiklal Marşı ilk kez 17 Şubat 1921 tarihinde Ankara' da Sebilürreşad Dergisinde yayınlandı.

Evet! Çünkü Ankara dışında ilk kez 21 Şubat 1921 tarihinde Kastamonu Açıksöz Gazetesinin ilk sayfasında yer aldı. Hatta ve hatta Akif, bu ölümsüz eseri ilk kez yayınlanması gayesiyle göndermiştir Açıksöz Gazetesine. Ancak o dönemin posta ulaşım şartları ve süresi göz önüne alındığında, Sebilürreşad Dergisinden 4 gün sonra yayınlanabilmiştir.

10- Akif Kastamonu' da ne kadar kalmıştır?

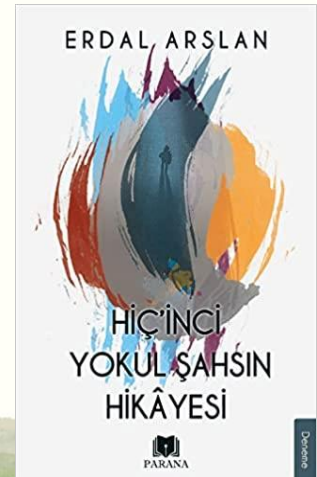
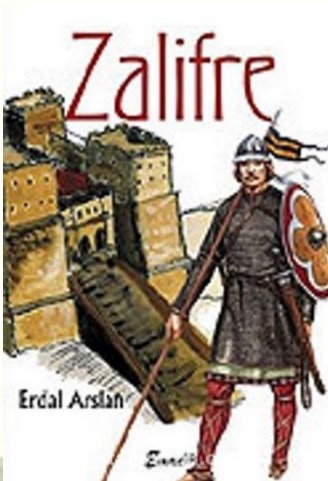
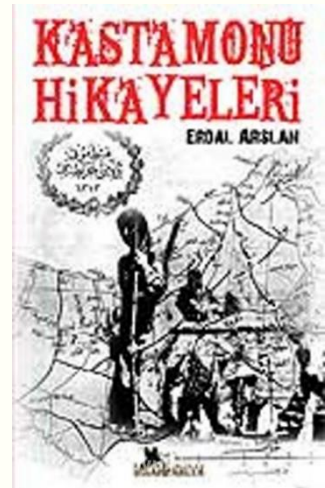
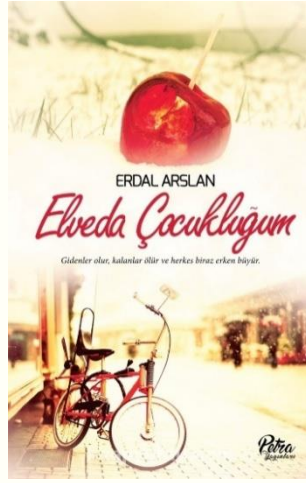
Mehmet Akif, 19 Ekim 1920 tarihinde geldiği Kastamonu' dan 24 Aralık 1920 tarihinde ayrılmıştır. Yani iki ay kadar bir süre burada kalmıştır.

11- Son olarak Korkma isimli romanınızı sormak istiyoruz. Bu romanda neyi anlatıyorsunuz?

Korkma romanı, adını İstiklal Marşımızın ilk kelimesinden alıyor. Romanın isim babası büyük oğlum Musab Arslan'dır. İstiklal Marşı'nın yazılış sürecini tamamen gerçek karakterler ve tamamen gerçek olaylarla anlatan belgesel bir romandır.

Mehmet Akif' in Kastamonu günleri, Batı Anadolu'daki çalışmaları, İstiklal Marşı'nı yazma süreci ayrıntılı olarak ve tamamen gerçek bir kurguyla ele alınıyor. Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

DEİZM'İN ÇIKMAZLARI

Ahmet Can Kuşoğlu / KÜ İlahiyat Fakültesi

Deizm; din, vahiy ve peygamber inancı olmadan bireyin kendi aklıyla Tanrı'ya olan inancını esas alan bir görüştür. Bu görüşe göre insanın Tanrı'ya ulaşabilmesi ve O'nu bilebilmesi için arada yardımcı unsurlara gerek yoktur. Peygamberlerin getirdikleri düsturlar deizme göre saf Tanrı inancını bulandırır. Deizm terimi Latince Tanrı anlamındaki deus kelimesinden türetilmiştir. Deizm kavramı ilk olarak 17. yüzyılda Avrupa'da kullanılmaya başlamıştır. Deizm Avrupa'da Hristiyanlığın hâkim olduğu bir çevrede kiliseye tepki olarak doğmuştur. Kilisenin insanlara dayattığı karmakarışık ve baskıcı dini inancın karşısında yer almıştır.

Deizm her ne kadar doğal din vurgusu yapıp semavi dinlerin kurumsallaşmasını sorun edinse de bünyesinde belli başlı sıkıntılar barındırmaktadır. Deizmi ele almaya çalıştığımızda karşımıza çıkan ilk ve en önemli husus, bu akımın herhangi bir sistemsel alt yapısının ve dayanağının olmamasıdır. Dolayısıyla deizmi objektif bir şekilde eleştirmeye kalktığımızda karşımızda elle tutulur ve sistemsel bütünlüğü olan bir akım görememekte, bu konuları felsefi düzlemde tartışacak bir muhatap bulamamaktayız. Deizmdeki en büyük boşluk ölümden sonrası meselesidir. Deizm, Tanrının insanları fikişsel boşluklardan kurtarmak için peygamberler aracılığıyla buyruklar göndermesi düşüncesini kabul etmediği için ahiret meselesini kendi çevresiyle, yani deist bireylerle şekillendirmek durumundadır. Bu durumda ortaya bağlayıcılık problemi çıkmaktadır. Herhangi bir inanç yahut inançsızlık sisteminde hele ki metafiziksel konularda birbiriyle tutarlı görüşler aranır. Bu görüşler hem o sistemin meşruiyetini güçlendirir, hem de dışarıdan gelebilecek muhtemel eleştirilere karşı koruma kalkanı sağlar. Sosyal, siyasi veyahut dinî bazı sistemler vardır ki içerisinde sistemsel bir tutarlılık olduğu için her ne kadar çok saçma bile olsa geniş halk tabanında muhataplar bulabilir. Böylece o sistemin mensupları öngörülen konular hakkında birbirine yakın şeyler düşünür ve söyler. Lakin deist çevrenin halk tabakasındaki mensuplarının verileri gelen düşünürlerinin ahiret konusundaki düşünceleri birbirini tutmamaktadır ve hatta kişiden kişiye değişmektedir. Bir kısım deistin bu konudaki düşüncelerinin bire bir semavi dinlerden taklit olduğunu ve en ufak bir farklılık olmadığını gözlemleyebilirken, diğer bir kısmın bu konuda özgün düşündüğünü veya bu konuda herhangi bir görüşünün olmadığını hatta ilgisiz kaldığını gözlemleyebiliyoruz. Bu konudaki görüş farklılıklarını somut olarak ifade etmek gerekirse; bir kısım deistin ölümden sonra insan ruhunun sonsuz olarak ödöl ve cezaya dıçar olacağını düşündüğünü görebilirken, diğer bir kısmının ödöl ve cezayı kabul ettiğini, lakin bunların sonsuz olmadığını ve olamayacağını, hatta diğer bir kısmının ise Tanrı'yı kabul etmelerine rağmen sonlu ya da sonsuz bir ahiret hayatını kabul etmediklerini görmekteyiz. Sonuç olarak ahiret konusunda birbirinden oldukça farklı olan bu görüşlerinin nihayetinde tutarsız birer yorum kümesi olduğunu görmekteyiz. Bu bakımdan deistlerin metafizik alanında söylediklerinden hareketle bu akımın aslında içerisinde hatırı sayılır ölçüde agnostik öğeler taşıdığını görmek mümkün. Bu yüzden deizmin tek çatı altında bir oluşum olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Günümüz deistlerini görüş farklılıklarına göre sıralamamız gerekirse karşımıza şu üç tip çıkmaktadır:

- 1- Dinden tamamen kopamamış ve semavî dinlerin öğretilerinin bir kısmını kabul edenler.
- 2- Dinlerin tüm öğretilerini reddeden ve Tanrı kavramını kabul etseler dahi içini boşaltmış olan nihilist deistler.
- 3-
- 4- Dinî konularda herhangi bir yorumu bulunmayan ilgisiz deistler.

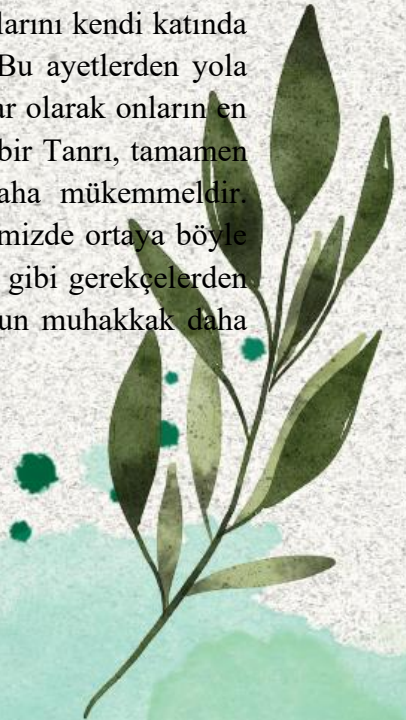
Felsefî olarak baktığımızda ise deizmin düşünsel olarak elle tutulur bir değerinin olmadığını görmekteyiz. Çünkü kendi kategorisindeki dinsizlik akımlarıyla karşılaştırdığımızda deizm haricindekilerin dinî metafiziğe bir tepki koyduğunu, tanrı, nübüvvet ve ahiret gibi konuları toptan reddedip insanın varoluşuyla ve hayatın anlamıyla ilgili olarak tabiri caizse ‘gün bugündür’ şeklinde bir yaşam tarzını benimsediklerini söyleyebilirken, deizm için durum bundan farklıdır. Deist zihniyet, ilkel veya sistemli dinlerin beyan ettiği metafizik olguları düşünsel olarak masaya yatırıp incelediğinde odak noktası ve sorun olarak özgürlük, ibadet ve kurumsallık gibi konuları kendisine dert edinmektedir. Şöyle ki, Ateizmin ne olduğunun farkında olan bir Ateiste dinden niçin çıktığı sorulduğunda Tanrı ve dinî öğelerin kendisine saçma geldiğini ve bu yüzden hiçbir dini değeri tanımadığını söyleyecektir. Lakin bir deiste aynı soru yöneltildiğinde cevap olarak dinlerin insan özgürlüğünü kısıtladığını, mevcut dinlerin doğallıktan uzak bir hüviyette olduğunu ve haddinden fazla kurumsallaştığını söyleyecektir. Bu bağlamda deizmin diğer dinsizlik akımlarıyla arasındaki ilişki, aynı kategoride değerlendirilemeyecek kadar farklıdır. Ateizm, Agnostisizm, Pozitivizm ve Nihilizm gibi akımlar direkt olarak dini düsturlara ve Tanrıya karşıyken deizmin karşı olduğu ve eleştirdiği hususlar dinlerin işleyiş mekanizmalarıyla ilgilidir. Nitekim her fırsatta ‘doğal din’ vurgusu yapıp semavi dinlerin sistemsal eleştirisini yapmaya çalışan deizm akımında eleştirilerinin karşıtı olarak hem bu dünyayı hem de ahireti tanımlayan tutarlı bir sistem görememekteyiz. Şunu çok açıkça söyleyebiliriz ki, dini, felsefi ya da bilimsel alanda ortaya konmuş bütün veriler yahut yorumlar ciddi ve objektif bir şekilde eleştirilebilmek için bir sisteme ve tutarlılığa muhtaçtır. Oysa deizmde kendini dinlerden tamamen ayıran güçlü argümanlara rastlamamaktayız. Bu bağlamda İslam dininin mezhepleri ve yorumları arasındaki farklılıkları zenginlik değil de tutarsızlık ya da çelişki olarak görerek dinden çıkmak suretiyle kendilerini deizmin kucağına atan tırnak içinde sorgulayıcı ve akılcı gençlerin deizmin içerisindeki tutarsızlıklarla muğlak noktaları mantık ve felsefe çerçevesinde açıklayabilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde kendilerini tabiri caizse ne o tarafa ne bu tarafa yarayan, dindarlıkla dinsizlik arasında sürekli gidip gelen kaygan bir mantıksızlık düzleminde bulacaklardır.

Deist bireylerde görülen en tipik özellik arada kalmışlık olarak niteleyebileceğimiz bir buhran halidir. Bu bireylerdeki esas problem din olgusunu kabul ve redde net olmamaları ve aynı zamanda inandıkları Tanrının özelliklerini tam olarak bilmeyip, O’nu hayatlarında pasif bir konuma oturtmalarıdır.

Bilindiği üzere deizmin Tanrısı varlık âlemini sonradan müdahaleye mahal vermeyecek şekilde yani mükemmel bir biçimde yaratmıştır. Yine bilindiği üzere bu düşünce Antik Yunan'da Aristoteles'e kadar gitmektedir. O; bu konuda saat ve saatçi örneği vermiştir. Bu örnek kısaca şudur: Mahir bir saatçi saatini tasarlar ve üretir. Daha sonra bu saati vitrinine koyup ne kadar güzel bir saat yaptığını düşünüp onu izler. Fakat saatin üretimini bitirdikten sonra arada sırada eline alıp kurcalamaz. Çünkü başta onu mükemmel bir şekilde üretmiştir. Saatçinin saatini sık sık kontrol edip düzeltmeler yapması onun yaptığı saati mükemmellikten çıkardığı gibi evreni ve bütün her şeyi yaratan Tanrının da sonradan müdahaleler yapması evrenin mükemmel olmadığı sonucuna ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu örneğe göre deizmde Tanrının bu şekilde sürekli evrene müdahale etmediği, çünkü onu en baştan mükemmel işleyişte yarattığı görüşü vardır.

İlk olarak deizmin bu görüşü esas alarak oluşmadığını ve günümüz deizminin 17. Ve 18. Yüzyıllarda kiliseye tepki olarak meydana geldiğini belirtmekte fayda var. Deizmin teşekkül sürecini detaylı bir şekilde ele alan Prof. Dr. Adnan Bülent Baloğlu'nun "Son Hurafe: Deizm" kitabının bu konuda hazırlanmış nitelikli bir eser olduğunun ve ilgililerinin okumaları gerektiğinin altını çizmek istiyorum.

Saatçi ve saat örneğine gelecek olursak, mükemmel bir düzende işleyen evrene sonradan müdahale etmenin mantık dışılığını göstermesi açısından bu örneği kabul etmememiz aklın iflasını gerektirir. Lakin semavi dinlerdeki, bilhassa İslam dinindeki 'Tanrısal müdahale' kavramı bu şekilde değildir. Tanrı zaten mükemmel olan âleme sonradan müdahale etmez. Tanrı'nın bu âleme olan etkisi mevcut düzene, yani ilahi sisteme yönelik değildir. Tanrı âlemin sistemini noksansız ve mükemmel bir düzene göre ayarlamıştır. İslam sistemindeki müdahale anlayışı, tanrının yarattıklarına karşı çift yönlü bir iletişime dayanır. Bu iletişim ise sadece Tanrının bilinç verdiği eşref-i mahlûkat olan insana hastır. Tanrı tüm âlemi ve dünyayı insan için yaratmış ve ona has kılmıştır. Tanrı insanın en yakınında olduğunu Kâf suresi 16. Ayette '..Ve biz ona şah damarından daha yakınız' ifadesiyle açıklamıştır. İslam'ın Tanrısı, kullarına şah damarından daha yakın olan ve her daim onların dualarına icabet eden bir mahiyettedir. Nitekim Furkan suresi 77. Ayette Cenâb-ı Hakk 'De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin!..' buyurmaktadır. Yani yüce yaratıcı burada kullarını kendi katında değerli kılacak özelliğın dua, yani iletişim olduğunu beyan etmektedir. Bu ayetlerden yola çıkarak şu husus ayan beyan ortadadır: İnsanların halinden her an haberdar olarak onların en yakınında olup, kullarının kendisiyle olan iletişimini kulluk değeri sayan bir Tanrı, tamamen pasif ve kullarıyla hiçbir şekilde iletişime geçmeyen bir Tanrıdan daha mükemmeldir. Dolayısıyla deizm'in Tanrı tasavvuruyla İslamiyet'inkini mukayese ettiğimizde ortaya böyle bir tablo çıkmaktadır. Böyle bir tabloya bakan akıl sahipleri bu ve bunun gibi gerekçelerden dolayı kullarıyla iletişim kuran ve onlarla ilgilenen bir Tanrı tasavvurunun muhakkak daha üstün ve daha kusursuz olduğunu görecektir.

BANA RAST GELİŞİNE...

**Birsen ÇAY/ Sosyolog, Aile Danışmanı /
Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**

“Sandıklara kar doldurup
dağıta dağıta
ayak bastığım şehirlere
soğukluk getireceğim!” diye
ahdettiğim andı.
Rastgele elimi attığım bir kitabın
arka kapağında adını gördüm.
Geriye, en geriye gitmenin
saniyelik hazzıyla,
seninle on iki yıl evvel tanışmanın
bugün beni getirdiği merkeze kondurdum seni.

Adriyanna!
Kayıplarımı kutsama gecesinin arifesinde
tahammülün kaldıysa hala...
İçimdeki kalabalıkları tek tek sayacağım
yorulmadan.
Utanmadan ve umursamadan
günahlarımı ifşa ederekkutlayacağım
bu sefer doğum günümü.
Tek kişilik tiyatronun
“Kader ve İnsan” perdesini açacağım.
Seninle izler miyiz?

Nazi kamplarının Hit’lerin çağında kalmadığı,
modern dünyanın mizahında bile
masumlaşmadığı
hikâyelerini okuyup okuyup
savaşların arta kalan menüsünde
bir adımlık oyun alanında dünyayı seyreden
muhafazakâr Pa’l sokağı çocuklarının
alınlarına
kırmızı şal dolar mıyız?

Adriyanna!
Rast geldin yıllar önce ve yıllar sonra.
Yok zamanlarında arada kalmışlıklarım
insan yiyici bir canavar.
O yaşıyor, ben de ölmedim!
Bu direnmekten yılmış zamanımda seni
görmek,
unutulmuş diyarlardan gelen şifa tarifi.
Tekâmülsüz bir yolun otopsi raporunu
projektöre aktarma seansında;
İkinci bahar tadında gerçeklerin kaldıysa eğer
cebinde,
senin konduğun merkezden güneşe tutunur
muyuz?
Benim düştüğüm en dipte, bakışlarımızı
uzatarak gökyüzüne
iki elin venüs tepelerinden güneşe smaç atar
mıyız?

BİR MÜFESSİR OLARAK MEHMET ÂKİF ERSOY

Zeynep Ulu / KÜ İlahiyat Fakültesi

Mehmed Âkif Ersoy son dönem İslâm dünyasının en önemli düşünürlerinden birisidir. Fikirleriyle özellikle Yüce Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına damgasını vurmuş bir şairdir. Cumhuriyet'in istiklalinin marşını yazarak da ilelebet kalacak şekilde yüce Türk milletinin gönlüne, sarsılmaz bir şekilde tahtını kurmuştur.

Âkif, düşüncelerini özellikle, Müslümanların içerisinde bulunduğu maddi ve manevi açıdan sıkıntılı durumdan nasıl kurtulacakları üzerine yoğunlaştırmıştır. Mehmed Âkif Ersoy denilince ilk akla gelen *Safahat* isimli eserinde topladığı şiirlerinde onun vatan, millet ve din hassasiyetini açıkça görmek mümkündür.

*“Bir zamanlar biz de millet hem nasıl milletmişiz,
Gelmişiz dünyaya millet, milliyet nedir öğretmişiz.”⁵²*

*“Fakat bu mes’ele, bilmem ki, kaldırır mı şaka?
Hayır, hayât-ı vatandır umum için gâye.”⁵³*

Vatan şairi olarak anılan Âkif, şiirlerinin dışında çeşitli yazılarıyla da düşüncelerini aktarmıştır. Bunların arasında özellikle *“Tefsir Yazıları”* ön plana çıkmaktadır. 1912 yılında “Sebilü’r-Reşâd” dergisinin ilk sayısı ile birlikte yazdığı tefsir yazılarını *“Tefsîr-i Şerîf”* başlığı altında kaleme almıştır.

Toplam elli üç sayıda yazısı yayınlanmış olan Âkif, ilk makalesinde tefsirinde takip edeceği usulü belirlemiştir. Âdetâ tefsirinin mukaddimesi sayılabilecek olan ilk makalesinde vatan şairimiz

- Tefsir yazılarında bilim alanına ve sosyal hayata dair olan ayetlere temas edeceğini,
- Tefsir yaparken kadim kültürü yok saymamak adına evvelce telif edilmiş pek çok tefsirden faydalanacağını ve
- Amaç olarak da Kur’an’dan uzaklaşmış olan toplumu yeniden Kur’an ile buluşturmayı gaye edindiğini belirtmiştir.

İlk yazısındaki usulünde de belirttiği üzere Âkif, tefsir yazılarında gerçekten ictimâî (sosyal) tefsir örnekleri sergilemiştir.

Halkı Kur’an ile buluşturmayı gaye edindiği için Âkif’in dili gayet sade ve açık olmuştur.

Süreli yayının sınırlılığı, kolay anlaşılma hedefi ve direkt anlatılmak istenenin ortaya konulması gibi sâiklerle olsa gerek Âkif, tefsir yazılarında, klasik tefsirlerde olduğu gibi detaylı izahata girmemiş ve sadece verilmek istenen mesajın aktarılmasına gayret göstermiştir. Bu çerçevede

⁵² Âyet Meâli (Âl-i İmrân 110) isimli şiirinden.

⁵³ “Vâiz Kürsüde” isimli şiirinden.

her yazısında öğüt ve nasihat üslubu ile okuyucularını sosyal konularda bilinçlendirmeye çalışmıştır.

Âkîf'in tefsir yazılarında hem rivayet tefsirlerinde hem de dirayet tefsirlerinde görülen üslupların varlığı göze çarpmaktadır. Örneğin ele aldığı bir ayeti bazen başka ayetlerle, bazen sünnetle veya sahabe kavli, sebebi nüzul rivayetleri ve kıraat farklılıkları ile açıklayarak rivayet tefsiri metodundan faydalanmıştır. Bununla birlikte fikhî hükümlere yer vermesi, kelâmî⁵⁴ meselelere değinmesi, şiirle istişhâd⁵⁵ etmesi, tefsirler arasından tercihte bulunması, belâğat⁵⁶ ve i'caz sanatlarına yer vermesi gibi durumlarla da dirayet tefsiri örnekleri sergilemiştir. Dolayısıyla belli bir ekolü takip etmediği anlaşılan yazıların yalnızca topluma bilinç kazandırma amacı güttüğü anlaşılmaktadır.

Bunların yanında, esasen edebî bir kimliğe sahip olan Mehmet Âkîf'in tefsir yazılarının da edebî bir üslubu içerdiği konusu îzahtan varestedir. Buna karşın, sadelikten de ödün vermemiş ve dolayısıyla tefsir yazılarına dinamik bir üslup kazandırmıştır.

Şimdi Âkîf'in tefsir yazılarından örnekler görelim.

Milli Şair, Kastamonu'da halka verdiği bir vaazında sosyal tefsir metoduyla Alâk Suresini şöyle ifade etmektedir.

“İlk nazil olan ayet-i celile “ikra” oku demektedir. Artık bir din ki onun Allah tarafından nazil olan altı yüz sahifelik Kitab-ı Mübin’i ‘Oku’ diye başlıyor; dünyada okumayı, yazmayı, ilmi, irfanı böyle bir din kadar intizam eden emreden, himaye eden diğer bir din tasavvur edilebilir mi?” Vaazın devamında, ‘Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?’ ‘Allah’ın kulları içinden ancak âlim olanlar korkar.’ Ve bizim Âyet-i celillerimizdeki hikmetleri, ibretleri ancak âlim olanlar idrak edebilir, başkaları edemez.” gibi birçok ayet ilmin, erbab-ı ilmin kadrini tasavvurun fevkine kadar yükseltmiştir. Pekâlâ, bugünkü Müslümanlar senin dediğin gibi ilimden, irfandan mahrum ümmi birer insan yığını derekesine düşmüşlerse ben ne yapayım yahut din ne yaparın?”

Âkîf'in yaşadığı yıllarda revaçta olan asabiyet akımlarının Âl-i İmran süresinin 103. ayetinden⁵⁷ zikredilen birlik ve beraberlik emrine ters düştüğünü ve sözü edilen birlik ve beraberliğin nasıl zedelendiğini ve tefrikaya neden olduğunu söyleyerek ayet ile bağlantısını sosyolojik olarak şu şekilde ifade eder:

“Müslümanlık ırk, renk, lisan, muhit, iklim itibariyle birbirine büsbütün yabancı unsurlarını aynı milliyet altında cem eden yegâne rabita iken; Hele biz Osmanlılar için dünyada bu rabıtaya dört el ile sarılmaktan başka selamet yolu yokken; Şu son senelerde meydana çıkardığımız kavmiyet, asabiyet gürültülerine şaşmamak elden gelmez! Bu kadar halk-ı Osmanî

⁵⁴ İslâm dininin ana inanç ilkelerine dair konular.

⁵⁵ Doğruluğu kanıtlama metodu.

⁵⁶ Edebî söz sanatları.

⁵⁷ Âl-i İmrân 3/103. ayetin meali şöyledir: “(Bedir’de) karşı karşıya gelen şu iki grupta sizin için büyük bir ibret vardır: Biri Allah yolunda çarpışan grup, diğeri ise gözleriyle bunları kendilerinin iki katıymış gibi gören kâfir grup. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Şüphesiz bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır.”

İslamiye hep tefrika yüzünden mahvoldu; Hem birçoğu gözümüzün önünde kaynayıp gitti de biz hala intibaha gelmiyoruz; hâlâ milleti namütenâhi parçalara ayıracak bir siyaset güdüyoruz.”

Mehmet Âkif, Enfâl süresinin 25. ayetinde⁵⁸ izah edilen konuları ele almamanın sonuçlarını izah ederken, ayetteki fitne kelimesinin yaşadığı yıllardaki olaylarla bağlantısını şöyle ifade etmektedir:

“Yazıklar olsun ki kendilerinin pek sağlam Müslüman oldukları iddiasında olanlar çoğumuz bu tehditlerden, bu ihtarlardan zerrece müteessir, hatta haberdar değil. Hayatını bizim ölümümüzde arayan yabancı milletlerle yabancı hükümetlerin aramıza serpiştirdiği nifak, fesat, kavmiyet, cinsiyet, ırk davalarını; hülâsa vahdet-i milliyemizi perişan edecek her türlü esbab-ı izmihlal tohumlarını biran evvel büyütmek, bir an evvel mahsul verecek devre-i kemaline getirmek için o kadar faaliyet gösteriyoruz ki...”

Âkif’in tefsire dair olan yazılarının bir başka yönünü de şiirlerinde görmekteyiz. Safahat’ta çeşitli ayetlere meal olarak yazdığı yazıları onun Kur’an ile birlikte bir hayat sürdürdüğünün göstergesi olarak fikirlerinin temelini kaynağını bize vermektedir. Buna karşın Millî şairimiz merhum Mehmed Âkif Ersoy’un müfessir yönünü ele aldığımız bu yazımızda bu kadarla yetineceğiz. Safahat çok daha farklı bir mecra olduğu için onu da bir başka yazımızda ele alacağız. Gayret bizden, tevfiğ Allah’tandır.

Kaynakça

Ersoy, Mehmet Âkif, “Tefsir-i Şerîf”, *Sebîlü’r-Reşâd*, 1328.

-----, *Safahat*, MEB Yay., İstanbul, 1996.

Gözen, Mehmet, *Mehmet Akif Ersoy’un Nazım ve Nesirlerinde İctimâî Tefsir*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük, 2019.

Öz, Ahmet, “Millî Şairimiz Mehmet Âkif’in Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlü’r-Reşâd Dergilerindeki Şiir ve Makalelerinde Takip Ettiği Tefsir Metodu”, *BÜİFD*, Yıl:2022, S. 15, 7-29.

Turşak, Musa, “Mehmed Âkif Ersoy’un Tefsir Anlayışı”, *Bitlis İslamiyat Dergisi*, Yıl:2022, C. 4, S. 2, 75-89.

⁵⁸ Enfâl 8/25. ayetin meali şöyledir: “Sadece içinizden zulmedenlere dokunmakla kalmayacak olan fitneden sakının ve Allah’ın cezasının şiddetli olduğunu bilin!”

Önder Önerbay / Balıkesir
(Eser Adı : Nakış Nakış
Kurtuluş)

İSTİKLAL MARŞI 12 MART 1921

Yazarı

: Mehmet Akif Ersoy

Yarışmayı düzenleyen

: Maarif Teşkilatı

Kime ithaf edildi

: Kahraman Türk ordusu

Ödülü nereye bağışlandı

: Darül Mesai

Hangi savaş sonrası yazıldı

: 1.inönü

Hangi Savaş öncesi okundu

: 2. İnönü

Kim okudu

: Hamdullah Suphi Tanrıöver

Yazıldığı yer

: Tacettin Dergâhı

Hangi gazetede yayımlandı

: Açık söz

Hangi dergide yayımlandı

: Sebiül Reşat

Yarışmaya katılan komutan

: Kazım Karabekir

İlk bestecisi

: Ali Rıfat Çağatay

Son bestecisi

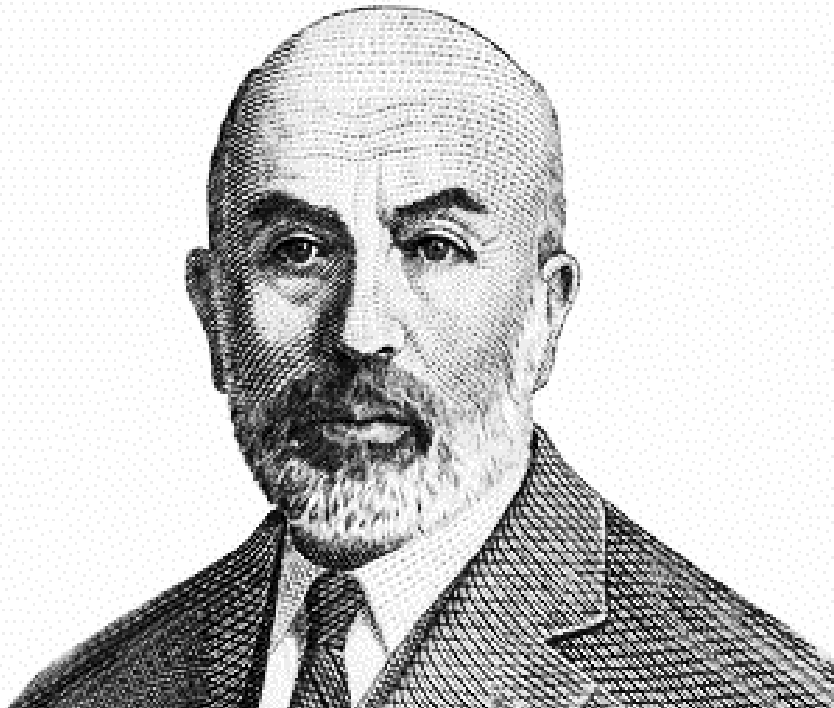
: Osman Zeki Üngör

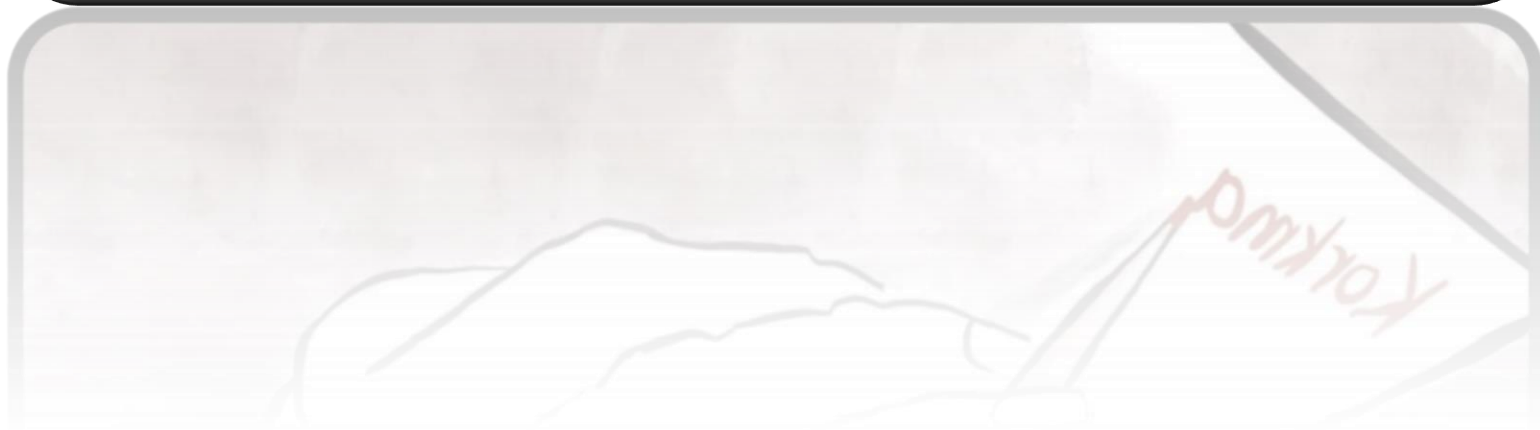
Hangi anayasada Milli Marş oldu:

1982

Kaç eser yarıştı

: 724

Sahi bir derde kaç ah çekilir,
Ve o aha kaç can dayanır?
Haklıdır ah çekmekte insan ama,
Derdinin onda kalıcı olacağını mı sanır?

Bir heves kaç defa kırılır,
O kırıklığa insan nasıl dayanır?
Yoksa insan yaraladığı kişide,
Aynı heyecanı bulacağını mı sanır?

Bir göz kaç damla yaş akıtır,
O yaşları silen kaç yoldaş vardır?
Derinse bir de o çekilen acı,
O gözlerde derman mı kalır?

Bilmem bu hayat nasıl yaşanır,
Nasıl her sabah mutlu uyanılır?
Kötülerin kuşattığı şu dünyada,
Yaşansa bile heves mi kalır?
Bilge Gezer/KÜ İlahiyat Fakültesi

Sözlü Cinayet

Denizsu Bakar / Şehit Şerifebacı Ortaokulu

İnsanlar; insanlar küstüm çiçeğine benzer. Bazen tek bir sözle kırılabilirler, kendilerini yetersiz görürler. Tabi ki bunlara sebep olan sizler ve bizleriz. Kimi insan bir psikolojik bozukluk yüzünden yapar bunu. Bu hastalık insanları kendiyle kıyaslayıp bir diğer insanların kendini yetersiz görmesine sebep olur, karşısındaki kişideki ışığı söndürürler. Hani bazen olur ya; küçücük bir şeye bile mutlu olup, küçücük bir şeye bile kırılabilir insanlar, fakat kimse bilmez bunu. İçinde yaşadıklarını dışarı vuramayanlar anlar en çok da. Kimse anlamaz, anlayamazlar ya da anlamaya çalışmazlar. Ama bazı sözler ve cümleler vardır öyle bir anda yakalarlar ki seni, en savunmasız olduğun bir anda o sözleri düşünmeden söylerler insanlar. O an bunu şaka olarak demişlerdir veya dalga geçmek amacıyla. Ama o sözün kalpteki yeri çok büyüktür. O düşünmeden söylenen sözler o kişiyi ışığa muhtaç bırakır. Oysa kelimeleri düzgün seçebiliyor, karşıdaki kişinin bakış açısından bakabiliyor olsaydık insanların o karanlık yollarını aydınlayabilirdik. Bir kitapta okumuştum. "İnsanları insanlar öldürür, silahlar değil. Bu devirde sözler işliyor cinayetleri, katiller değil." İnsanları yargılamayın ya da küçük düşürmeyin. O bıraktığınız hasarlar geçmiyor, o yaralara alışmaya başlıyoruz. Yaralar asla geçmez zamanla, her şeyin tedavisi olan zamanla o yaraları sarmayı öğreniyoruz. Daha doğrusu o yaraları sarmayı öğrenmeye mahkûm bırakıyoruz...

Seni Tanıyınca

Senden önce birer umut mezarlığıydı hücrelerim
Hislerim kayıptı, nefeslerim yarım
Ne kara görürdüm dünyayı ne mavi bakardı Gözlerimde sonbahar hüznü vardı,
ruhumda hiç görülmemiş bir darbe.
İşkenceydi beynimin içindeki her düşünce tanesi, dökülürdü içime damla damla.
Her defasında yürümek isterdim, naaşı ve kayıtsız bir intihara.
Seni tanıyınca anladım yaşama sevincinin ne olduğunu,
Gökyüzünde gözlerini görünce öğrendim çiçeklerin de uçtuğunu,
Yürüdüğü sokaklardan geçince hissettim ilk kez huzuru,
Haritada yerini bilmezken memleketim oluverdi Kastamonu.
Bir bakışınla rengârenk oldu fikirlerim, demokrasi geldi içime,

Sonsuz iktidar oldun gönlümdeki cumhuriyete.

TEKİN KIRDAR

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

FİLM ANALİZİ:RUANDA OTELİ

Meryem Aran / KÜ Psikoloji

Ruanda Otelı, Terry George'un yönetmenliğinde 2005 yılında vizyona girmiş bir başyapıt. İçerisinde Joaquin Phoenix, Sophie Okonedo, Jean Reno, Nick Nolte gibi isimleri barındırıyor. İlk sahnelerden itibaren izleyicinin kalbine dokunup, ekrana kilitlenmesini sağlıyor. Ruanda soykırımı esnasında bir otel müdürü olan Paul Rusesabagin adeta Schindler'in Listesi filminde izlediğimiz Oskar Schindler rolüne bürünüyor ve soykırımı uğramaları söz konusu olan Tutsi halkından ulaşabildiği kadarını otelinde saklamaya çalışıyor. Kendisi bu sınıflandırmaya göre bir Hutu olan Paul'un eşi de Tutsi. Peki, bahsi geçen bu soykırım neydi ve ne gerekçelerle insanlar katledildi?

Filmde de belirtildiği üzere 1916'da Afrika'da bulunan ve bölgenin kontrolünü Almanlardan alan Belçikalılar Hutu-Tutsi ayrımı gerçekleştiriyorlar. Ekonomik açıdan daha zengin ve fiziksel görünümünde birtakım özelliklere sahip olanlara Tutsi, diğerlerine ise Hutu diyorlar. Tutsiler hayvan yetiştiriyor, Hutular ise tarımla uğraşıyorlar. Bir başka görüşe göre de bu farkın sebebi burun şekilleri. 1994 yılına gelindiğindeyse dönemin devlet başkanı Juvenal Habyarimana'nın uçağının düşürülmesiyle Hutular, bundan sorumlu tuttıkları Tutsilere karşı soykırım başlatıyorlar. 100 gün süren bu katliam sonucu 800 binden fazla Tutsi (Birleşmiş Milletler raporuna göre) hayatını kaybediyor. Filmde bunu en acı şekilde izliyoruz. Maalesef bebek, çocuk, kadın ayrımı yapmaksızın aşırı uç Hutular tarafından katlediliyorlar. Çeşitli işkencelere, tecavüze maruz bırakılıyorlar. Esasında aynı kökene sahip iki yapay grubun, aynı toprakların insanların birbirlerine nasıl farklı gözlerle baktığını, işlerin bu raddeye nasıl geldiğini gözler önüne seriyor film. Nefretle. Zira Tutsiler Hutularca 'hamam böcekleri' olarak adlandırılıyor.

Film boyunca Paul önce ailesini ve komşularını sonrasında da diğerlerini hayatta tutabilmek adına rüşvet veriyor. Bağlantılarını devreye sokarak, Belçika toprağı sayılan, müdürlüğünü yürüttüğü oteli bir süre güvende tutmayı başarıp ardından BM mülteci kampına giderek, ailesini ve diğerlerini kurtarmayı başarıyor. Filmin sonundan edindiğimiz bilgiye göreyse ailesiyle birlikte Belçika'ya gitmeyi başarıyor.

Yapılan ötekileştirmelerin, ayrımların ve nefretin sonucu yine kendini Ruanda Katliamıyla tekerrür ediyor. Aralarında hiçbir fark bulunmayan halkın, nifak tohumlarına yenik düşüp birbirlerine düşman edilmeleriyle ağlayan çocukları izliyoruz filmde. Acının, gözyaşının yazdığı tarihin en karanlık sayfalarında yerini alan soykırım, soykırımı terk edilen diplomasinin işlemediği ülke, Ruanda...

12-18 Yaş Aralığındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Tanımlanan Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Bu Bireylerin Günlük Yaşamına Etkisinin İncelemesi

İnci Akıcı

Psikoloji Bölümü, Kastamonu Üniversitesi

Dr. Şule Selçuk

21.08.2022

Özet

Dünyanın birçok yerinde insanlar savaşlar, kıtlık, susuzluk, doğal afetlerden dolayı göç etmek durumunda kalmışlardır. Türkiye geçiş güzergahında olmasından dolayı pek çok ülkeden gelen bu insanların ilk durağı olmaktadır. 11 yıldır devam eden Suriye iç savaşından dolayı Türkiye Suriyeli mülteci insan sayısının en fazla olduğu ülkelerin başında geliyor. Bu iç savaştan kaynaklı olarak göç öncesinde, göç sürecinde ve barınılan ülkede 12-18 yaş aralığında Suriyeli mülteci ergenlerle yapılan çalışmalarda TSSB faktörünün bu bireylerin günlük yaşamına etkisinin incelenmesi yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda bireylerin göç öncesi stresli yaşam olayları olan şehrin, evlerin bombalanması, aile bireylerinin yetirilmesi; göç sürecinde meydana gelen stresli yaşam olayları olan şiddet, cinsel istismar, rehin tutulma ve barınılan ülkedeki dil, eğitim, kültürel yaşam farklılıkları, sağlık sorunları, barınma, gıda sorunları ve bireyin sosyodemografik özellikleri ele alınarak bu faktörlerin bireyde travma sonrası stres bozukluğu oluşturduğu ve günlük yaşamda etkisine yapılan bir çok araştırmada betimlemesi yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaların TSSB oranının farklılıklar göstermesi ölçüm araçlarının veya kullanılan tekniklerin farklı olmasından dolayıdır. Bu durumun Suriyeli mülteci ergenlerin travmatik yaşantıların TSSB'ye yol açtığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: TSSB, Suriyeli, mülteci, ergen, çocuk

Yaş Aralığındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Tanımlanan Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Bu Bireylerin Günlük Yaşamına Etkisi

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliğinin (UNHCR) kayıtlarına göre dünyada yetmiş milyondan fazla insanın savaşların sonucu olan yoksulluk, güvenlik ihtiyacı, eğitim, sağlık ihtiyaçlarının karşılanmaması zorunlu göçle ülkelerinden ayrılmak durumunda kalmışlardır.(UNHCR, 2018 akt., Bilen, kıran, 2020) Bu zorunlu göçle birlikte Türkiye coğrafi yapısından kaynaklı geçiş güzergahında olmasından dolayı pek çok ülkeden insanın ilk barındığı ülkelerdendir. Türkiye 11 yıldır süren Suriye iç savaşından dolayı Suriyeli insan sayısının en fazla olduğu ülkedir (UNHCR, 2018 akt., Bilen ve kıran, 2020). Türkiye’de mülteci statüsü kazanan bu bireylerin hassas grupları olan çocuk ve ergenler yıllardır süren bu savaşın olumsuz etkilerinden hem fiziksel hem ruhsal yıkıma uğramışlardır. Verilere bakıldığında 11 yıldır devam eden bu savaşın 13 milyon insanın göç etmesine sebep olduğu ve dünyada en kalabalık göç grubu olduğu ve bu grupta yaklaşık olarak 4 milyon 18 yaş altı çocuk olduğunu söyleyebiliriz (Altınışık, 2020). Bu incelemenin amacı göç öncesinde, göç sürecinde ve yerleştikleri ülkelerde Suriyeli ergen bireylerin yaşadıkları sorunlarla ilişkili travma sonrası stres bozukluğunun ergenlerin günlük yaşamına etkisinin incelenmesi yapılmış ve Türkiye’de yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlara değinilmiştir. Tüm süreçlerde bu bireylerin karşılaştıkları stres etmenleri ruh sağlığını olumsuz etkilemiştir. Bu stres etmenleri:

travmatik yaşantılar, örnek vermek gerekirse silahlı çatışmanın ortasında kalma, evin bombalanması, ailede kayıplar ve şiddete maruz kalma, tanıklık etme göç öncesinde karşılaşılabilecek etmenlerdir. Göç sırasındaki zorunlu yaşam koşullarının getirdiği fiziksel/psikolojik şiddet ve taciz, stres düzeyinin artmasına ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Göç sonrası stres etmenleri mülteci olarak barındıkları ülkelerde gelecekle ilgili belirsizlik, sosyal yaşam korkusu, maddi güçlükler, barınılan ülkede sosyal yalnızlık, kültürel engeller, dil sorunu ve yeni sorumluluklar stres düzeyini artırırken yapılan çalışmalar bu faktörlerin ruh sağlığı açısından düşünüldüğünde travma sonrası stres bozukluğuna sebebiyet vermektedir (Bekaroğlu ve Demirbaş, 2021). İçinde Türkiye’de bulunan Suriyeli çocuk ve ergen mültecilerden oluşan bir çalışma grubundaki çocukların %30’unda TSSB görüldüğü ve bununla birlikte yine %30’ un altında yaygın bunalım, bedenselleştirme, travmatik yas ve genel davranış problemleri tespit edilmiştir (Bekaroğlu ve Demirbaş 2021).

Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Oluşmasına Sebep Olan Travmatik Yaşantılar

Suriye 11 yıldır devam eden bir çavaşla karşı karşıyayken aynı zamanda farklı ülkelerin stratejik planlarının uyguladığı bir ülkedir. Burada yaşanan olayların süreçlendirilmesi yapıldığında bu süreçlerden en fazla etkilenen hassas gruplardan biri ergenler olmuştur. Ergenlerin ruhsağılığı bakımından çok ciddi zararlar gördüğü ve bunun TSSB bakımından incelemesi bu başlık altında incelenmiştir. Travma, yaşanan olumsuz bir durum sonucunda psikolojik olarak savunmasız kalma veya olayla baş etmede sorun yaşama halidir (Karaman ve Bulut, 2018). Travmatik olay sonucunda TSSB'nin üç farklı semptomu görülür bunlar: yeniden deneyimleme, kaçınma belirtileri ve uyarılmışlık düzeyindeki artış (Karaman ve Bulut, 2018). Bu semptomlarla birlikte güvensizlik, öfke, sosyal çevreyle ya da ailesiyle sorunlar görülüyor (Kaptanoğlu, 2003 akt., Karaman ve Bulut, 2018). Yapılan çalışmalarda şehrin bombalanması kişilerin olayın içinde kalmaları ya da dışarıdan tanıklık etmeleri travma sonrası stres semptomları farklılık göstermemektedir. Rehin alınma/tutuklanma/cinsel şiddet olaylarına maruz kalma, tanık olma, bu olaylara hiçbir şekilde tanıklık etmeme durumu kişilerin stres semptomlarının farklılık gösterdiği görülmüştür. Yaşanılan evin bombalanması, silahlı saldırı, yaralanma, sakatlanma, savaş nedeniyle ani ölüm, işkence/dövülme, gasp gibi durumlara maruz kalma, tanıklık etme ya da bu durumlara hiçbir şekilde şahit olmama semptomlarda belirgin farklılık gösterdiği görülmüştür. Yakın çevreden birinin ani ölümüne şahit olma ya da bu durumu hiç yaşamayanların travma sonrası stres semptomları belirgin olarak farklılık göstermektedir. Bu bulguların Türkiye'de yapılan bir araştırmada kullanılan Kruskal Wallis testinin sonuçlarından elde edilmiştir (Bilen ve Kıran, 2020). Travmatik yaşantılarla ilişkili olduğu düşünülen travma sonrası stres bozukluğuna dair yapılan diğer bir araştırmada Suriyeli

Mültecilerde TSSB oranının yaklaşık olarak %40 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir (Bilen ve

Kıran 2020). Travmatik yaşantıların ergenler üzerindeki etkisi düşünüldüğünde bu dönemde aileye duyulan ihtiyacın azalması ve yaşlılarıyla daha fazla vakit geçirmeye başlamalarıyla birlikte özerklik önemli bir hale gelmiş olur. 12-18 yaş grubundaki bu bireylerin göç sürecinde yetişkinlikte alınabilecek sorumlulukları bu yaşlarda deneyimledikleri zaman kimlik karmaşası yaşayabilecekleri öngörülebilir (Vatansever ve Erden, 2018). Bununla birlikte ailedeki birinin veya birilerinin vefatı bu bireylerde yalnız kalma, içine kapanıklık, depresyonla birlikte uyku problemleri, kâbuslar, travmatik olayı tekrardan canlanması gibi durumlarla TSSB semptomları gözlenmektedir (Vatansever ve Erden, 2018). Türkiye'de 18 yaş altı farklı yaş gruplarına sahip çocuklarla yapılan bir araştırmada ise 9-12 yaş aralığına sahip yaklaşık 200 çocuk ve yine 13-16 yaş aralığındaki yaklaşık 120 çocuğun yaklaşık %60'ının güvende hissetmedikleri ve buna bağlı olarak stresli oldukları ve yine yaklaşık %60'ında hala stresli olaylara maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Demirbaş ve Bekiroğlu, 2021). TSSB tanısının en çok saptanıyor olmasının başlıca sebepleri çalışmaya katılan mülteci çocukların 5 yıllık bir savaş deneyimlerinde silahlı çatışma, aile üyesinin kaybı, bombalanma, evinden olma gibi durumlarla hala savaşın etkisinin devam ettiği düşünülmektedir (Arman ve ark., 2020). Hem Türkiye'de hem de birçok farklı ülkede Suriyeli mültecilerde tanımlanan TSSB oranının farklılıklar göstermesi örneğin yaklaşık %80, yaklaşık %30, yaklaşık %35 oranlarının değişkenlik göstermesi farklı araçlarla tanı konulduğu ve eğer klinik görüşmeyle tanı konduğunda daha düşük oranların elde edildiği görülmektedir (Acartürk ve ark., 2017).

12-18 Yaş Aralığındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Tanımlanan Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Bu Bireylerin Günlük Yaşamına Etkisi

12-18 yaş aralığındaki gençlerin yaşanan süreçler boyunca hem fiziksel hem ruhsal bakımdan durumuna göre iltica yaşam yerlerine entegrasyonu maalesef çok kolay olmamaktadır. Ruhsal bakımından bu bireylerin travma sonrası stres bozukluğu günlük yaşama şartlarında bireyin mülteci olarak barındıkları ülkeye uyum sürecini çok farklı yönlerden etkilemektedir. TSSB'nin semptomları Stres düzeyiyle ilişkili olduğundan bireyin günlük yaşamda aile yapısı, cinsiyeti, yaşı, göç edilen ülkenin eğitim, sağlık, güvenlik, siyasi yapısı, dil, din, göç edilen yerdeki ikamet süresi, algılanan ayrımcılık, algılanan sosyal destek, barınma ve beslenme şartları gibi faktörlerle yaşam mücadelesi vermektedir (Öztürk, 2019). Yaşam koşullarının TSSB ile ilişkisi düşünüldüğünde bireylerde uyku sorunları, öfke hali, dikkat dağınıklığı, irkilme gibi belirtilerin görülme sıklığı 3 aydan kısa sürmesi akut TSSB yaklaşık 3 aydan uzun sürmesi kronik TSSB ve yaşanan olumsuz olaydan 6 ay geçmesinden sonra belirtilerin gecikmeli olarak başlaması TSSB olarak tanımlanması yapılmıştır (Köroğlu, 2009 akt., Öztürk, 2019). Türkiye'de Ankara'nın Altındağ İlçesinde 11-17 yaş aralığındaki Suriyeli ergenler üzerinde 4 aylık bir çalışma sürecinde Çocuklar İçin Olayları Etkisi Ölçeği ile TSSB belirtilerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Cinsiyet oranlarına göre katılımcıların yaklaşık %60'ı kadın yaklaşık %30'u erkek ve yaş ortalaması 14 olarak elde edilmiştir. Katılımcıların göç edilen ülkeden önce sahip oldukları değişkenlerden cinsiyet, yaş oranı, eğitim düzeyi oranları, katılımcıların geldiği şehir, katılımcıların Ankara ikamet süresi, savaş ve göç sırasında yakın kaybı olan veya olmayan, geride kalan veya göç edemeyen yakını olan veya olmayan, dil engeli hisseden veya hissetmeyen katılımcıların bu durumları ve barınılan ülkedeki durumlarından dışlanma algısı oranları ve algıları, katılımcıların okulda şiddete uğrama oranı, katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanma oranları, katılımcıların çevredeki Suriyelilerin desteğine dair algısı, evdeki birey sayısı ve evdeki yaşam koşullarına dair algıları, beslenme ve gıda kalitesi algısına dair oranlar incelendiğinde cinsiyet ve Suriye'de kalan ve göç edemeyen yakını olup olmaması, dil engeli, okulda dışlanma algısı ve okulda şiddete maruz kalma değişkenleri arasında doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrımcılık algısı ile dil engeli arasında doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı şekilde ayrımcılık algısı ile yakının kaybı değişkenleri arasında doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrımcılık algısı ile okulda dışlanma algısı, okulda şiddete uğrama, sağlık sorunu yaşama değişkenleri arasında doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir. Bu değişkenlerin TSSB ile durumu incelendiğinde bu değişkenlerin TSSB belirtisi gösterdiği istatistiksel açıdan yüksek olduğu görülmektedir (Öztürk, 2019). Ergenlerin günlük yaşamına ilişkin ilk olarak aile yapısını değerlendirdiğimizde zorunlu göç aile sistemini etkilemiş. 2019 yılında Mersin'de 12-18 yaş aralığında yaklaşık 1200 Suriyeli mülteci çocukla yapılan bir çalışmada bu bireylerin okula gidip gitmediğini, Türkçe bilme düzeyleri, herhangi bir işte çalışıp çalışmadıkları bu bireylerin kardeş sayısı ve en önemlisi de anne babanın sağ veya ölmüş olması gibi demografik faktörlerle bir soru formu hazırlanarak ergenlerin etkilenme düzeyleri ölçülmüştür (Yetim, 2021). Çalışmada elde edilen bulgulara göre ergenlerin cinsiyet farkına göre kızların okula gitme oranı erkeklere göre daha yüksek bulunmuş, ergenlerin herhangi bir işte bulunma durumuna göre erkeklerin kızlardan daha çok bir işte çalıştıkları, ergenlerin Türkçe bilme düzeylerinde erkek katılımcıların daha yüksek bulunmuş, kardeş sayılarına göre ergenler arasında bir farklılaşma bulunmuştur, ergenlerin anne baban eğitim düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur (Yetim, 2021). Bu sosyodemografik değişkenlerden elde edilen bulgulara göre benlik saygısı, dışsallaştırma ve stresli yaşam olayları ortalamalarının erkeklerin kızlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu; travmatik stres tepkisi ortalamalarının erkeklerin kızlardan daha düşük olduğu görülmüştür ama psikolojik dayanıklılık açısından farklılaşma bulunmamıştır (Yetim, 2021). Annesi hayatta olmayan ergenlerin ve annesi hayatta olan ergenlere göre travmatik stres tepkisi daha yüksek bulunmuş, babası vefat eden ergenlerin travmatik stres tepkisi yüksek bulunmuştur (Yetim, 2021). Aileler ekonomik, sosyal, fiziki ihtiyaçlar gibi sosyal desteğini kaybettiğinden çocuk ve ergenlere

yeterli desteği veremediklerinden bunun yeni bir stres kaynağı yarattığı açıkça ortadadır (Karaman ve Bulut, 2018). Başka bir ülkede kalmak dil sorunu ortaya koymakla birlikte uyum sürecini zorlaştırmaktadır ancak yapılan çalışmalarda bu süreçte dil öğrenmenin düşünsel yapıya etkisinin pozitif yönde etkisi araştırılmıştır (Kaplan ve ark., 2015). Dil sorunu beraberinde gerekli eğitimi almada ülkenin eğitim sistemini sorgulamak gerektiğini ifade etmektedir. Türkiye’de yaklaşık olarak 1,500,00 Suriyeli mülteci çocuk vardır ve okula kayıtlı öğrenci sayısı 325,000’dir (UNICEF, 2016 akt., Kağancı, 2017). Bu durumda bu çocukların eğitimi ülkenin Eğitim sistemine uyum sağlamaları devlet sistemlerinin elindedir. Gerekli uygulamalarla mülteci çocukların tüm hayatını etkileyecek bir düzen getirilecek olması bu çocuk ve ergenlerin stres düzeylerini azaltabilir (Karaman ve Bulut, 2018). Eğitim sürecine uyum süreci arkadaşlık ilişkileri, sosyal yaşam, kültürel olarak uyumu da beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra aile içi çatışmaların en aza indirgenmesi, kültürel inançlarının desteklenmesiyle uyumu kolaylaştırarak stresi azaltacak etkiye sahip olacaktır (Karaman ve Bulut, 2018). Barınılan ülkede günlük yaşama uyum sürecinde mültecilerin algıladığı ayrımcılık veya mültecilere yönelik tutum önemli bir faktördür (Kağancı, 2017). Türkiye’de bu durum gözlemlendiğinde uyum sürecinde Türkiye’de olmanın iyi olarak değerlendirildiği görülmektedir (Apak, 2014). Özellikle Türkiye’de güney doğu illerinde mültecilerin akrabalarının olması, ayrımcılığa uğramamaları, dini gerekliliklerini rahatça yerine getirmeleri, halka ilişkilerinin iyi olması, yabancılık duygusu yaşamamaları gibi faktörlerle beklentileri karşılanmıştır (Kaya, 2015). Diyarbakır ve Batman illerinde yapılan bir çalışmada Suriyeli mültecilerde TSSB olup olmadığı ve düzeyini tespit etmek amacıyla Diyarbakır’dan yaklaşık 200 kişi ve Batman’da sürekli olarak gelen mülteci sayısının belirlenememesiyle bir çalışma yürütülmüştür. Çalışmada katılımcıların yaklaşık %60’ı erkek, yaklaşık %40’ı kadındır. Yaş bakımından katılımcıların yaklaşık %90’ı 18 yaş altı çocuk ve ergenden oluşmaktadır. Katılımcıların yaklaşık %60’ı savaş kayıplarının olduğu, katılımcıların yaklaşık %55’i ölüme şahit oldukları, katılımcıların yaklaşık %65’i rehin alınma olayını yaşadıkları, yaklaşık %70’i şiddete maruz kaldıkları, yaklaşık %70’i yaralanma yaşadıkları, yaklaşık %40’nın cinsel istismar yaşadığı ve son olarak hemen hepsinin patlamaya tanıklık ettikleri tespit edilmiştir (Binay, 2016). Bu değişkenlerden günlük yaşamına etkisi düşünüldüğünde TSSB riskini arttırdığı ve birinci sırada cinsel istismar değişkeninin olduğu ikinci sırada savaş kaybı, üçüncü sırada ölümle tanıklığın, dördüncü sırada şiddete maruz kalmanın, beşinci sırada yaralanma ve son olarak patlamaya tanıklık değişkenlerinin de orta düzeyde TSSB riskini etkilediği görülmüştür (Binay, 2016). İstanbul’da geçici ve koruma altında yaşayan 12-18 yaşları arasındaki yaklaşık 430 Suriye kökenli ergenlerle anket soruları üzerinden ergenlerin sahip oldukları sosyodemografik değişkenlerin travmatik yaşamla ilişkisi düşünüldüğünde TSSB belirtileri gösterip göstermedikleri, TSSB ile travmatik deneyim, dini başa çıkma ve sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkisine göre bu durumların betimlenmesi yapılmıştır. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine göre katılımcıların çoğunluğunun ailesiyle birlikte yaşadıkları, katılımcıların Türkiye’de yaklaşık 5 senedir ikamet ettikleri, çoğunluğunun mülteci kampı deneyimi yaşamadıkları, yaklaşık 30 katılımcının anne veya babasından birinin vefat ettiği, yaklaşık 140 katılımcının savaş nedeniyle aile bireylerinden ayrı kalmak zorunda kaldıkları, katılımcıların aylık gelirlerinin asgari ücretin altında oldukları ve ailenin eğitim düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu grupla yapılan çalışmada TSSB oranı yaklaşık %50 olarak saptanmıştır. Değişkenler açısından bireylerin yaşları, ailesiyle yaşayıp yaşamadığı, savaşın getirdiği zorunlu ayrılık, katılımcının kendisinde veya aile birilerinden birinin psikolojik bir bozukluğa sahip olma durumu istatistiksel olarak TSSB belirtilerinin göstermeleri yüksek düzeyde olup tüm bu değişkenlerle anlamlandırılmıştır (Altınışık 2020).

Sonuç

Suriyeli Mülteci 12-18 yaş aralığındaki çocukların 11 yıldır devam eden Suriye iç savaşından dolayı göç öncesinde, göç sürecinde ve barındıkları ülkelerde yaşadıkları travmatik olayların günlük yaşamlarına ilişkin olarak Travma sonrası stres bozukluğu tepkisi geliştirdikleri gözlemlenmiştir (Bilen ve Kıran, 2020). Yetim (2021)'in çalışmasında Suriyeli mülteci çocukların sosyodemografik özellikleri ele alınarak TSSB ile ilişkisi betimlenmiştir.

Bu sosyodemografik değişkenlerden ergenlerin yaş durumu ve göçle birlikte sosyal çevrenin değişmesi bu bireylerde psikolojik dayanıklılık ve benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği, anne babanın eğitim durumu ve gelir düzeyinin yüksek olması ergenin stres düzeyini olumlu etkilediği, ergenlerin cinsiyet durumuna göre kızların erkeklerden daha az çalışma hayatında oldukları ve bir işe sahip olmanın stres düzeyini olumlu etkilediği, anne babasını yitirmiş ergenlerin stres düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığını ve benlik saygısı, psikolojik dayanıklılık açısından TSSB düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Kağınacı (2017) çalışması ve Karaman ve Bulut (2018)'un yaptığı çalışmalarında ergenlerin esas sorunu olan dil ve eğitim sorunları stres düzeyiyle ilişkili bulunmuştur. Ergenlerin cinsiyet durumuna göre kız çocukların okula gitme sayısı daha fazla iken dil bilme düzeyi erkeklerde daha yüksek bulunmuştur. Bu durumun uyum sürecinde stres düzeyini farklılaştırmakta. Ergenin bulunduğu akran çevresinde kendini ifade etme ya da kültürünü yaşayacak olması gibi durumlarda ayrımcılığa uğramamaları dil bilme ve gerekli eğitimi alması kaçınılmaz olmuştur. Binay (2016)'ın çalışmasında Diyarbakır ve Batman illerinde mülteci kamplarında kalan ve büyük çoğunluğunun ergenlerin oluşturduğu bir grupta TSSB ile ilişkisi düşünülen göç öncesi veya şuanda günlük yaşamlarında olan stresli yaşam olayları betimlenmiştir. Çalışmaya göre ölüme şahit olma, cinsel istismar, savaş kaybı, şiddete maruz kalma, yaralanma ve patlamaya tanıklık gibi stresli yaşam olaylarının travma sonrası stres bozukluğunu etkilediği tespit edilmiştir. TSSB semptomlarının günlük yaşama etkisi düşünüldüğünde olumsuz yönde etkilemektedir.

Makaleye Dergipark veri tabanından “ergen”, “TSSB”, “Suriyeli” anahtar kelimeleri ile 5 makale; Google Akademik veri tabanından “ergen” “mülteci” “Suriyeli” “TSSB” anahtar kelimeleri ile 8 makale; Ulusal Tez Merkezi veri tabanından “Mülteci” “TSSB” anahtar kelimeleri ile 2 makale; TR dizin veri tabanından “mülteci” “Suriyeli” “TSSB” anahtar kelimeleri ile 2 makale alınmış olup herhangi bir yıl sınırı konulmamıştır.

Kaynakça

- Acartürk, C., Aker, T., Çetinkaya, M., Hinton, D., Gülen, B., Senay, İ. (2017). Bir mülteci kampındakisuriyeli mülteciler arasında travma sonrası stres ve depresyon belirtilerinin yaygınlığı ve yordayıcıları. *Sinir ve Ruh Hastalıkları Dergisi* 206(1): 40-45. <https://doi.org/10.1097/nmd.0000000000000693>
- Altınışık, E. (2020). Suriyeli ergenlerde travma sonrası büyüme ve psikolojik problemler ile ilişkili faktörler. [Yayımlanmamış lisans tezi]. İbn Haldun Üniversitesi. <http://193.140.60.133/xmlui/handle/20.500.12154/1642>
- Apak, H. (2014). Suriyeli göçmenlerin kente uyumları: Mardin örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.00462>
- Arman A., Çeri V., Fındık P., Onur T., Ünver H., Mülteci Çocuk Ruh Sağlığı Ünitesinin 3 Yıllık Verileri. *J Clin Psy.* 2021; 24(1): 15-22
DOI: 10.5505/kpd.2020.57614
- Ataman, A., (2021). Umut temelli müdahale programının Suriyeli mülteci çocukların umut ve psikolojik dayanıklılık düzeylerine etkisi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] İbn Haldun Üniversitesi. <http://openaccess.ihs.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12154/1648>
- Baker, J., Kaplan, İ., Stolk, Y., Tucker, A., Valibhoy, M., (2015). Mülteci çocukların bilişsel değerlendirilmesi: Travmanın etkileri ve yeniden edinimi. *Transkültürel Psikiyatri*, 0(0), 1-29
<http://cms.galenos.com.tr>
- Bekaroğlu E. ve Demirbaş H. (2013). Evden uzakta olmak: Sığınmacıların/mültecilerin görüşlerinden ve korunmaktan uzaklar. *Kriz Dergisi* , 21 (1) , 11-24 .
https://doi.org/10.1501/Kriz_00000000334
- Bilen, D. ve Kıran, B. (2020). Sistem sürücülerini çeşitli travmatik Yaşantıları nasıl deneyimlediklerine göre travma sonrası stres bozukluğu ve yaşam doyumu işlenen . _ OPUS Uluslararası topluma taşımaları dergisi , 15(26), 3965-3987 .
DOI: 10.26466/opus.658813
- Binay, H. (2016). Suriye ve Irak'tan gelen savaş mağduru çocuk ve genç mültecilerde travma sonrası stres bozukluğu düzeyi. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi*. 1-117
<http://openaccess.hku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.11782/1223>
- Bulut, S., Karaman, H. B., (2018). Göçmen çocuk ve ergenlerin eğitim engelleri, psikolojik sorunları ve çözüm önerileri üzerine bir araştırma . *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* , Göç Özel Sayısı Cilt 2, 393-412 .
<https://doi.org/10.21560/spcd.vi.446297>
- Cerit, C. (2018). Ve Özen, H. Savaş nedeniyle Türkiye'ye göç ederek insani yardım kuruluşunda çalışan Suriyeli mültecilerde travma sonrası stres bozukluğu ve ilişkili etmenler . *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* , 4(3) , 70-73 .
<https://doi.org/10.30934/kusbed.431796>
- Erden, G., Vatansever, M., (2018) Mülteci çocuklar ve ergenler ile yapılan psikolojik görüşme üzerine bir derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh sağlığı Dergisi*, 25(2)
https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_27691/cogepderg-25-175.pdf
- Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol ve Sorumluluklar . *İlköğretim Online* , 16 (4) , 1768-1776 .
<https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.342990>
- Kaya, .M. (2015). Komşuda misafirlik: Suriyeli sığınmacıların kurulmuş mültecilerden perspektifinden Türkiye'de yaşamak. *International Journal of Social Science*, 39, 263-279.
DOI: 10.9761/JASSS3050
- Öztürk, S., (2019) Türkiye'deki Suriyeli Ergenlerin psikolojik uyum ve kültürleşme sürecinin değerlendirilmesi: Altındağ Örneği, Ankara, [Yüksek Lisans Tezi].
<http://hdl.handle.net/11655/7706>

**Çığlık atmaya çalışıp da sesini bile
çıkaramadığın bir kâbus,**

**Otobüs camlarına çizilmiş hayatlar, esen
yelde yağmur kokusu,**

**Sanırım zaman tekerrür etti acıdan,
sofradan eksilen sırdaş kırıntısı,**

**Düş kırıklığı kinden, nefretten, yaşamdan,
korkudan ağlayan umut dolu dost sancısı.**

Hamza Al

Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi Öğretmenliği

KATAR

Burcu Aykuş

Öncelikle Katar'ın nüfusundan bahsetmek istiyorum. Katar'da 2 milyon 200 bin kişi bulunuyor fakat bunun sadece 300 bini Katarlı geriye kalanlar ise çalışmak için Hindistan, Nepal ve Filipinlerden gelmiş çoğunluğu ağır işlerde köle gibi çalıştırılan insanlardır. Köle gibi çalıştırılıyorlar dememin nedeni aslında birçok kaynakta bunu okumam ve internette okuduğum birçok kaynağın işçi ölümlerinin aşırı bir şekilde olduğunu gözler önüne sermesi. Türkçe kaynaklar yanında İngilizce kaynaklar da bunun aksini iddia etmiyor. Okuduğum kaynaklarda risk faktörleri olarak yani işçi ölümlerini yordayan başka şeyler de var tabii. Bunlar işçilerin çok çalıştıkları için doğru düzgün yemek yiyememesi, kaldıkları yerlerin pis olması gibi çok basit şeyleri gerçekleştirememelerini kapsıyor. Bu ölümlere örnek olarak bu sene oynanan FIFA futbol turnuvası için yapılan stadyumda da ölen işçi sayıları birçok sosyal medya hesaplarında paylaşıldı. Biraz da yönetim ve tarihten bahsedelim. Katar Tamim Bin Hamed es-Sani tarafından mutlak monarşi ile yönetilmektedir. Başkenti Doha olan ülkenin %80'i burada yaşamaktadır.

Petrol keşfedilmeden önce ülkede inci ve balıkçılık yapılmaktaymış fakat Japon kültür incisinin 1920-1930'da piyasaya girmesinden sonra ülkenin inci sektörü çökmüş. Daha sonra çok geçmeden 1939'da Duhan şehrinde petrol bulunmuş ve ülke ekonomik olarak kalkışa geçmiştir bununla birlikte ülke dünyadaki en büyük gaz rezervlerinden birine sahiptir. Bu iki büyük rezerve sahip olan Katar kişi başına düşen milli gelirin fazla olduğu ülkedir. Ayrıca dünyadaki en güvenli 5 ülkeden biri arasında yer alıyor. Ülkede hoşuma giden şeylerden biri Katarlılardan vergi alınmaması ve elektrik, su gibi temel ihtiyaçların faturalandırılmaması var.

Spora baktığımızda Katarlılar tenis oynamayı seviyorlar. Ülkede her sene uluslararası düzeyde 5 turnuva düzenlenmekteymiş. Ayrıca bu sene FIFA için ev sahipliği yaptılar. Finalde Arjantin ile karşılaşan Fransa Arjantin'e mağlup oldu ve bu senenin şampiyonu Arjantin oldu.

Ülke şeriat ile yönetiliyor ama sahil kenarlarında biraz daha serbest giyim mevcut. Ayrıca otellerde barlar bulunuyor fakat buraya Katarlı kadınların girmesi yasak. Turist iseniz başınızı örtmeniz istenmiyor. Otellerde istediğiniz gibi alkol tüketebilirsiniz ama dışarıda alkol satan bir yere rastlamanız mümkün değil.

Ülkeye çöl turizmiyle olduğu kadar deniz turizmiyle de tanınıyor bu da Katar'a turizm açısından çeşitlilik sağlıyor. Ülkede hem çöl hem denizin olması ülkede harika manzaraların ortaya çıkmasına katkı sağlıyor. Turist olarak gittiğinizde hem yeşil hem mavi hem sarılar etrafınızı sarıyor.

Katar'da UNESCO tarafından koruma altına alınan sadece bir tane bölge bulunuyor o da Al Zubarah Arkeolojik Bölgesi. Bu bölgede bir kale bulunuyor ve kale inci ticareti yapıldığı zamanlarda konumu nedeniyle önemli bir ticaret noktasıymış.

Birçok farklı özelliği ile dikkatimizi hatta dünyanın dikkatini çeken bu çok küçük ülke, turistik açıdan daha cazip ve ilgi çekici hale gelmiş durumda. Türkiye devleti hükümeti ile çok pozitif ilişkiler yürüten Katar emirliği Türk vatandaşlarına yönelik vize zorunluluğunu kaldırması ile birlikte, Umarım bir gün gidip görürüz dediğim ülkelerden biridir.

Burcu AYKUŞ

Psikoloji

QATAR

جريدہ رسميه

آبونه شرائطى

پوز نسخه سى ۲۵۰ فروش

اھى ۱۲۵ ۰

بهر نسخه سى ۱۰۰ باره در

نومروسى: ۷ تورکيا بويوک ملت مجلسى حکومتک رسمى غزنه سى ولوب شه يلك هفته در بر دفعه نشر اول نور . سنه: ۱

استقلال مارشى

۶

باصدىك يرلى ، «طوبراق؟» ديهرك كچه ، طانى :
دوشون آلتىدىكى بىكار سه كفنسىز ياتانى ،
سن شهيد اوغلو سوك . ايحيتمه ، يازيقدر ، آتاكى :
ويرمه ، دنيارى آلسه كده ، بو جنت وطنى .

۷

كيم بو جنت وطنك اوضرته اولماز كه فدا ؟
شهيدا ، فيثقيه حق ، طوبراغى صيقه ك شهيدا :
جانى ، جانانى ، بتون واريمى آلسين ده خدا ،
ايتمه سين تك وطنمىس بى دنياده جدا .

۸

روحك سندن ، الهى ، شودر آنجاك املى ،
دكه سين معبدىك كو كنه فاحرم انى .
بو اذائلر - كه شهادت برى دىك تىلى -
ابدى يوردىك اوستنده بىم ايكله لى .

۹

اوزما ، وجد ايله بىك سجده ايدر - وار - طاشم ،
هر جريحه من ، الهى ، بوشاوب قالى باشم ،
فشقير روح مجرد كې يردن نعمت ؟
او زمان يوكله رك هر شه دكر بلسكه باشم .

۱۰

دالالان سنده شفقلىر كې اى شانلى هلال !
اولسون آرتىق دوكون قانلىرىك هبى حلال .
ابدىا سكا يوق ، صرقه يوق اضمه حلال :
حقيدر ، حر ياشامش ، بارانمك حرىت ؟
حقيدر ، - قه طابان ، ملتكم استقلال .

۱

قورقا ، سونمز بو شفقلىرده يوزمن آل سنجاق ،
سونمىدن يوردىك اوستنده توتن اك صوك اوجاق .
اوينم ملتكم بيلدىز بىدن ، بارلاياجق ؟
اوبىندر ، اوينم ملتكمدر آنجاك .

۲

جانما ، قربان اولايىم ، چهره كى اى نازلى هلال
قهرمان عرقه بر كول ! نه بو شدت ، بو جلال ؟
سكا اولماز دوكون قانلىرىم صوكره حلال . .
حقيدر ، حق طابان ، ملتكم استقلال .

۳

بن ازلدن برىدر حر ياشادم ، حر ياشارم
هانكى جيلدين بكا زنجير اورمىجقمش ؟ شاشارم ؟
كوكره مش سل كېم ؟ بنديمى چيكنر آشارم ؟
يىرنارم طاغلىرى ، انكىلره صيغدام ، طاشارم .

۴

ضربك آفاننى صارم شه چليك زرهل ديوار ،
بىم يمان طولو كوكم كې سر حدم وار .
اولوسون ، قورقا ! ناصل بويله بر ايمانى بوزار ،
«مدىت !» ديدىكك تك دىنى قلش جانوار ؟

۵

آرقداش يوردىم ! آجاقلرى اوزماتمه ، صاقين
سېر ايت كوكمه كى ، طورسون بو حيا سزجه آقبن .
طوغه جقدر سكا وعد ايتدىكى كونلر حقك . .
كېم بيلير بلسكه يارين . . بلسكه ياريندزده ياقبن .

محمد عاكف

قبول تاريخى : ۱۲ مارت ۱۳۳۷
اجتماع ۶ جله ۲

İsmail Mert Eker / İstanbul
(Eser Adı : İlham)

*"Allah bu millete bir daha
'İstiklâl Marşı' yazdırmasin!"*

Mehmet Âkif Esroy

**12
MART**

**İSTİKLÂL
MARŞININ
KABULÜ
VE
MEHMET
ÂKİF
ESROY'U**

**ANMA
GÜNÜ**

KASTAMONU GENÇ AKADEMİ DERGİSİ

"BİR BAKSANA GÖKLER UYANIK,
YER UYANIKTIR.
DÜNYA UYANIKKEN
UYUMAK MASKARALIKTIR."

Mehmet Akif ERSOY

